

“АЛТАН ШАНАГА” ХХК

**Байгаль орчны аудит, байгаль орчны менежментийн
зөвлөх үйлчилгээ**

**“БАДРАХ ЭНЕРЖИ” ХХК-ИЙН ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН
УЛААНБАДРАХ СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ УРАНЫ ОРДЫГ
(MV-018914, MV-018915, MV-018916) УУСГАХ АРГААР
ОЛБОРЛОН БОЛОВСРУУЛАХ ТУРШИЛТЫН
ҮЙЛДВЭРИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨТ
АУДИТЫН ТАЙЛАН**

Улаанбаатар хот

2023 он

**“БАДРАХ ЭНЕРЖИ” ХХК-ИЙН ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН
УЛААНБАДРАХ СУМЫН НУТАГТ ОРШИХ УРАНЫ ОРДЫГ
(MV-018914, MV-018915, MV-018916) УУСГАХ АРГААР ОЛБОРЛОН
БОЛОВСРУУЛАХ ТУРШИЛТЫН ҮЙЛДВЭРИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨТ АУДИТЫН ТАЙЛАН**

**АУДИТ ХИЙСЭН МЭРТЭЖЛИЙН
БАЙГУУЛЛАГА:**

**“АЛТАН ШАНГА” ХХК-ИЙН,
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ АХЛАХ АУДИТОР**

/Д.ГАНТӨМӨР/

Улаанбаатар хот
2023 оны VI сар

Агуулга

Тайланг бэлтгэсэн:

Байгаль орчны аудитын
“Алтан шанага” ХХК-ийн
аудитын баг

Багийн ахлагч, ахлах аудитор:

Д.Гантөмөр

Туслах аудитор:

О.Батгэрэл
Н.Аззаяа

Гэрээт зөвлөх:

Ц.Нямсүрэн

Аудит хийсэн хугацаа: 2023 оны VI сар

Хүчинтэй хугацаа: 2025 оны VI сар

Аудитын тайлан дүгнэлттэй холбоотой асуудлаар нэмж тодруулах, асууж лавлах зүйл байвал 99102135 дугаарын утсаар харилцана уу.

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР	2
ОРШИЛ	3
АУДИТЫН ЗОРИЛГО	4
АУДИТ ХИЙЛГЭГЧ БАЙГУУЛЛАГЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА.....	4
НЭГ. ХУУЛИЙН ЕРӨНХИЙ НИЙЦЛИЙН АУДИТ	12
ХОЁР. УСНЫ НӨӨЦ АШИГЛАЛТ, УСНЫ ЧАНАР БОХИРДОЛ	24
ГУРАВ. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ БА ТЕХНИКИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ ..	34
ДӨРӨВ. БИОЛОГИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, УРГАМЛАН НӨМРӨГ БА БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДАЛ	39
ТАВ. АГААРЫН ЧАНАР, ФИЗИК НӨЛӨӨЛӨЛ	43
ЗУРГАА. ХИМИЙН ХОРТ БОДИС, ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ .	48
ДОЛОО. ТЕХНОЛОГИ, ХӨДӨЛМӨР ХАМГААЛАЛ, АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГАА	65
БО-НЫ АУДИТЫН ҮР ДҮНГИЙН НЭГТГЭЛ, ГҮЙЦЭТГЭЛ	68
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ	69
АУДИТЫН ДҮГНЭЛТИЙГ ТАРААХ.....	70
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ АУДИТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ	70
АУДИТААР ИЛЭРСЭН ҮЛ НИЙЦЛИЙГ ЗАЛРУУЛАХ ЗӨВЛӨМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ХУВААРЬ	71
АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ	72

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

ААН	Аж ахуйн нэгж
АМГ	Ашигт малтмалын газар
АХХ	Ахуйн хог хаягдал
АМТХ	Ашигт малтмалын тухай хууль
АМХЭГ	Ашигт малтмалын хэрэг эрхлэх газар
АТХ	Агаарын тухай хууль
АБТТХ	Агаар бохирдуулсны төлбөрийн тухай хууль
АмТХ	Амьтны тухай хууль
БО	Байгаль орчин
БОА	Байгаль орчны аудит
БОАЖЯ	Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам
БОНХЯ	Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яам
БОННУ	Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ
БОХТ	Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө
БОМТ	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
БОНБҮТ	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль
БОЯБДХ	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах
БХХ	Биологийн хэрэгцээт хүчилтөрөгч
БНАТТХ	Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль
БНС	Биологийн нөхөн сэргээлт
ГХТХ	Газрын хэвлийн тухай хууль
ДХТ	Дүйцүүлэн хамгалах төлөвлөгөө
ДЦҮ	Дизель цахилгаан үүсгүүр
ЗД	Засаг дарга
ЗГ	Засгийн газар
ТӨҮГ	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар
ТЖБОМТ	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
ТНС	Техникийн нөхөн сэргээлт
ТХ	Төсөл хэрэгжүүлэгч
ТХХ	Техникийн хог хаягдал
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
СГЗ	Сав газрын захиргаа
ОХШХ	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр
ЦБ	Цэвэрлэх байгууламж
ЦЭХ	Цахилгаан эрчим хүч
УЦУОШГ	Ус цаг уур орчны шинжилгээний газар
ТЭЗҮ	Техник эдийн засгийн үндэслэл
УБД	Улсын бүртгэлийн дугаар
РД	Регистрийн дугаар
ЭБЗ	Эрдэс баялгийн зөвлөл

ОРШИЛ

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 10¹ дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу “Алтан шанага” ХХК-ийн аудитын баг байгаль орчны аудитыг “Бадрах энерги” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших ураны ордыг (MV-018914, MV-018915, MV-018916) уусгах аргаар олборлон боловсруулах туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагаанд байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитыг хийж гүйцэтгэлээ.

Төлөвлөгөөт аудитаар “Бадрах энерги” ХХК-нд байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөгүй аргаар үйл ажиллагаа явуулахад туслах, тэднийг учирч болох алдагдал, хохирлоос сэргийлэх үүднээс байгаль орчны төрийн бодлого, үндэсний хөтөлбөрийн биелэлт, хууль тогтоомж, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хэрэгжилт, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл, стандартын хэрэгжилтийг хянаж, дүгнэлт гаргах, мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, аудит хийлгэгч байгууллага, холбогдох албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэгдлээ.

Байгаль орчны аудитыг гүйцэтгэх багийн бүрэлдэхүүнд “Алтан шанага” ХХК-ийн захирал ахлах аудитор, багийн ахлагч Д.Гантөмөр, туслах аудитор О.Батгэрэл, Н.Азжая, гэрээт зөвлөх Ц.Нямсүрэн нар оролцлоо.

Байгаль орчны аудитыг газар дээр гүйцэтгэхэд аудит хийлгэгч байгууллагаас уурхайн байгаль орчны ажилтан Мэргэжилтэн О.Батмягмар, Ахлах химич Ж.Нацагмаа, Менежер Н.Нансалмаа байлцлаа.

АУДИТЫН ЗОРИЛГО

“Бадрах энерги” ХХК-ний туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөгүй аргаар ашиглалт явуулахад туслах, тэднийг учирч болох алдагдал, хохирлоос сэргийлэх үүднээс байгаль орчны хууль тогтоомж, төрийн бодлого, үндэсний хөтөлбөрийн биелэлт, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний хэрэгжилт, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл, стандартын хэрэгжилтийг хянаж, дүгнэлт гаргах, мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго оршино. Байгаль орчны хуваарьт аудитыг дараахь чиглэлүүдээр гүйцэтгэлээ. Үүнд:

1. Хуулийн ерөнхий нийцэл
2. Усны нөөц ашиглалт, усны чанар, бохирдол
3. Хөрсөн бүрхэвч ба техникийн нөхөн сэргээлт
4. Ургамлан нөмрөг, биологийн олон янз байдал ба биологийн нөхөн сэргээлт
5. Агаарын чанар, физик нөлөөлөл
6. Хог хаягдал, химийн бодисын менежментийн аудит
7. Технологи, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаа тус тус хамаарна.

АУДИТ ХИЙЛГЭГЧ БАЙГУУЛЛАГЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1. Төслийн ерөнхий мэдээлэл

Төслийн нэр

“Зөөвч Овоо” ураны ордыг олборлох туршилтын үйлдвэрийн төсөл

Төслийн зорилго

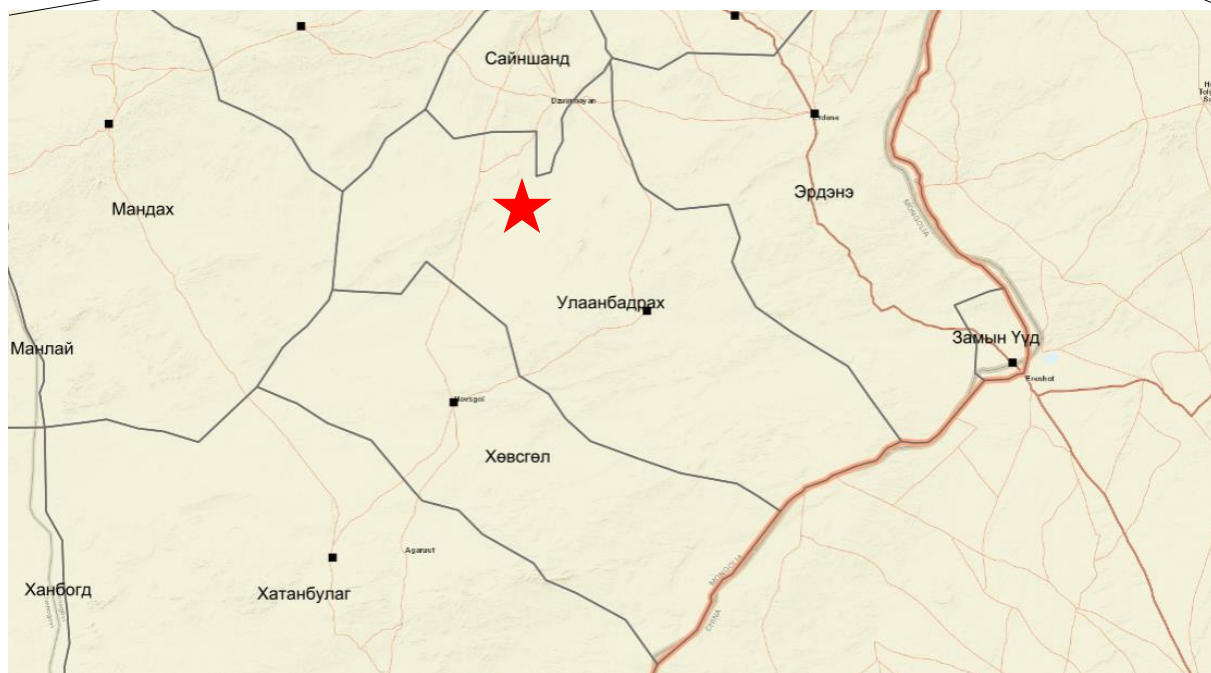
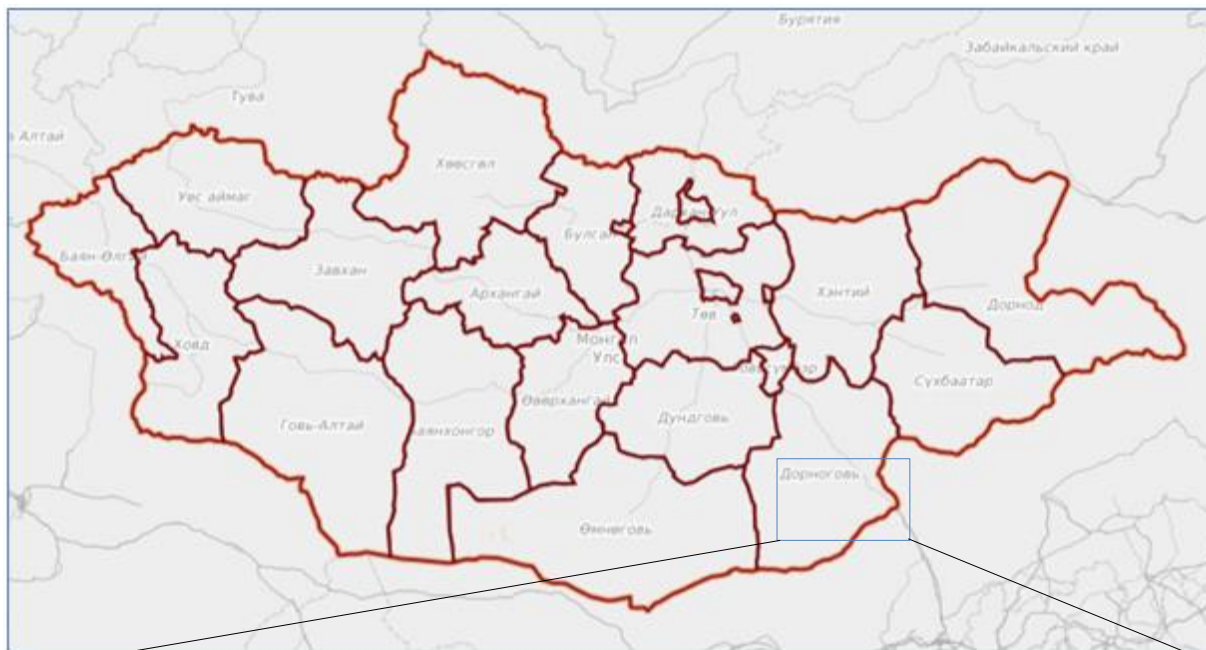
Тус ордыг Байгаль орчинд сөрөг нөлөө багатайгаар олборлож, тухайн бүс нутагт ажилгүйдлийг багасгаж, ажлын байр нэмэгдэхээс гадна улс орны төсөвт татвар төлөөс өгч орон нутгийн нийгэм эдийн засагт тодорхой хувь нэмэр оруулах

Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгж байгууллагын нэр

“Бадрах энерги” ХХК, улсын бүртгэлийн дугаар: 9011302095, регистрийн дугаар: 5502977, Ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрлийн дугаар: MV-018914, MV-018915, MV-018916

Төслийн байршил

Зөөвч Овоо орд нь Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт, Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 460 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 70 км, Улаанбадрах сумаас баруун хойш 48 км-т байрлана.

Зураг 0.1 “Зөөвч Овоо” ордын байршил

Бадрах энерги ХХК-ийг анх 2011 онд “Аревамайнс” ХХК нэртэйгээр “Гадаад худалдаа”-ны үндсэн үйл ажиллагааны чиглэлийг бүртгэж улсын бүртгэлийн гэрчилгээ олгосон. 2016 онд “Ньюкоже” ХХК-ийг нэгтгэж, 2018 онд оноосон нэрийг “Бадрах энерги” ХХК болгон бүртгэсэн.

2. Туршилтын үйлдвэрийн технологи үйл ажиллагааны товч мэдээлэл

АМАТЗ-ийн мэдээлэл

Бадрах энерги ХХК нь хил залгаа орших MV-018914, MV-018915, MV-018916 дугаар бүхий 3 хэсэг АМАТЗ-ийг эзэмшдэг. Анх 2015 онд Кожеговь ХХК-д эдгээр тусга зөвшөөрлүүд олгогдсон ба 2016 онд Аревамайнс ХХК-д шилжсэн. MV-018916 Дулаан уул талбайн 4317.19 га хэсгийг 2018 онд буцаан өгөх үед солбицолд 1 удаа өөрчлөлт орсон. MV-018915 Зөөвч Овоо, MV-018914 Өмнөт талбайн анх олгосон солбицолд өөрчлөлт ороогүй байна.

Ашигт малтмалын MV-018914, MV-018915, MV-018916 болон ТЗ-ийн талбайн 2023 оны байдлаар бүртгэлтэй байгаа солбицлуудыг хавсаргав.

Товч танилцуулга

“Бадрах энерги” ХХК-ий MV-018914, MV-018915, MV-018916 ТЗ-тэй талбайн ашиглалтыг анхны ТЗ эзэмшигч ашиглаж эхэлсэн хугацаанаас хойш кемпийн ашиглалтын зориулалтаар 12.93 га (Зөөвч Овоо кемп 7.35 га, Дулаан уул кемп 3.88 га, Өмнөт талбай дахь өрмийн кемп 1.7 га), туршилтын хоёр үйлдвэрийн зориулалтаар 2.15 га (Зөөвч Овоо туршилтын үйлдвэр 1.36 га, Өмнөтийн туршилтын үйлдвэр 0.79 га), шаврын сангийн (3.22 га) зориулалтаар газар ашигладаг. Өмнөтийн туршилтын үйлдвэрийг (ISR) 2010 онд ашиглаж байгаад зогсоосон. Зөөвч Овоо туршилтын үйлдвэрийн (ISR) үйл ажиллагааг жигдрүүлж цаашид олборлолт явуулахаар зорьж байгаа.

Ус хангамж

Үйлдвэрлэл ба ахуйн хэрэгцээний усыг өрөмдмөл худгуудаас авч хэрэглэдэг. Үйлдвэрлэлийн хэрэгцээнд 7 гүний худаг өрөмдөн гаргасан.

Технологи

Зөөвч Овоо ордын ГДУО (газрын доорхи уусган олборлолт) олборлолтыг эхлүүлэх уусгагч уусмалыг гаргаж авахдаа хүдэртэй давхаргын газрын доорх усыг шахуургадаж гаргаад дээр нь хүхрийн хүчил нэмж, 2-15 гр/литр найрлага бүхий хүчилжүүлсэн уусмалыг зургаан өнцөгт торлолын өнцөг болгонд байрлах шахалтын цооногуудаар газрын гүнд дэх ураны хүдэр руу буцаан шахна. Хүчилжүүлсэн уусмал цооногийн шүүрэн хэсгээр дамжин эрдэсжсэн элсэнд нэвчин газрын гүн дэх ураны хүдрийг аажмаар уусгадаг. Хүхрийн хүчил нь газрын доорх усны рН-ийг бууруулах ба рН зохих түвшиндээ (рН=1.5) хүрмэгц исэлдүүлэгч агуулсан шингэнийг шахан ураны уусах орчныг нэмэгдүүлнэ. Уранаар баяжсан уусмалыг торлолын төвд байрлах олборлолтын цооногоор насосын тусламжтайгаар соруулна. Энэхүү уранаар баяжсан уусмалыг шингээлтийн хэсэгт дамжуулна. Уусмал дахь уран нь шингээлтийн багана/торх дахь ион солилцооны давирхайд бэхжиж үлдэнэ. Шингээлтийн хэсгээс урангүй болсон уусмалыг цооногийн талбай уруу буцаан шахна. Энэ үед хүчил дозлогчоос тохируулсан тунгаар хүчил урангүй уусмалд нэмэгдэн холилдож шахах цооногуудаар дамжин,

дахин эрдэсжсэн бүсээс ураныг уусгаад, олборлолтын цооногоор сорогдон шингээлтийн баганад /торхонд/ уранаа алдаад буцаж шахалтын хэсэгт дахин хуваарилагдана. Ингэж энэ олон үе шаттай процесс давтагдан битүү эргэлттэй явагдана. Хүдэр олборлох шатанд шингээлтийн багана (торхон) дахь давирхай уранаар бүрэн ханахад, урантай давирхайг боловсруулах хэсэгт дамжуулна. Зөөвч Овоо ордын хүдэр агуулагч уст давхарга их хэмжээний хлорид агуулдаг учир ураныг давирхайнаас NaCl ашиглан салгана. Ийнхүү эргэлдэх үйлдвэрлэлийн усны тодорхой хэсэг буюу тунадасжлуулалтын илүүдэл усыг шингэн хуримтлуулах санд байршуулах ба буцааж торлолын шингээлтийн хэсэг уруу шахна. Давирхайнаас салгаж авсан ураны баян уусмалыг аммонийн гидроксидоор NH_4OH саармагжуулж, шүүж шахан аммоний диурат /чийгтэй шар нунтаг/ гарган авна.

Хаягдлын сан

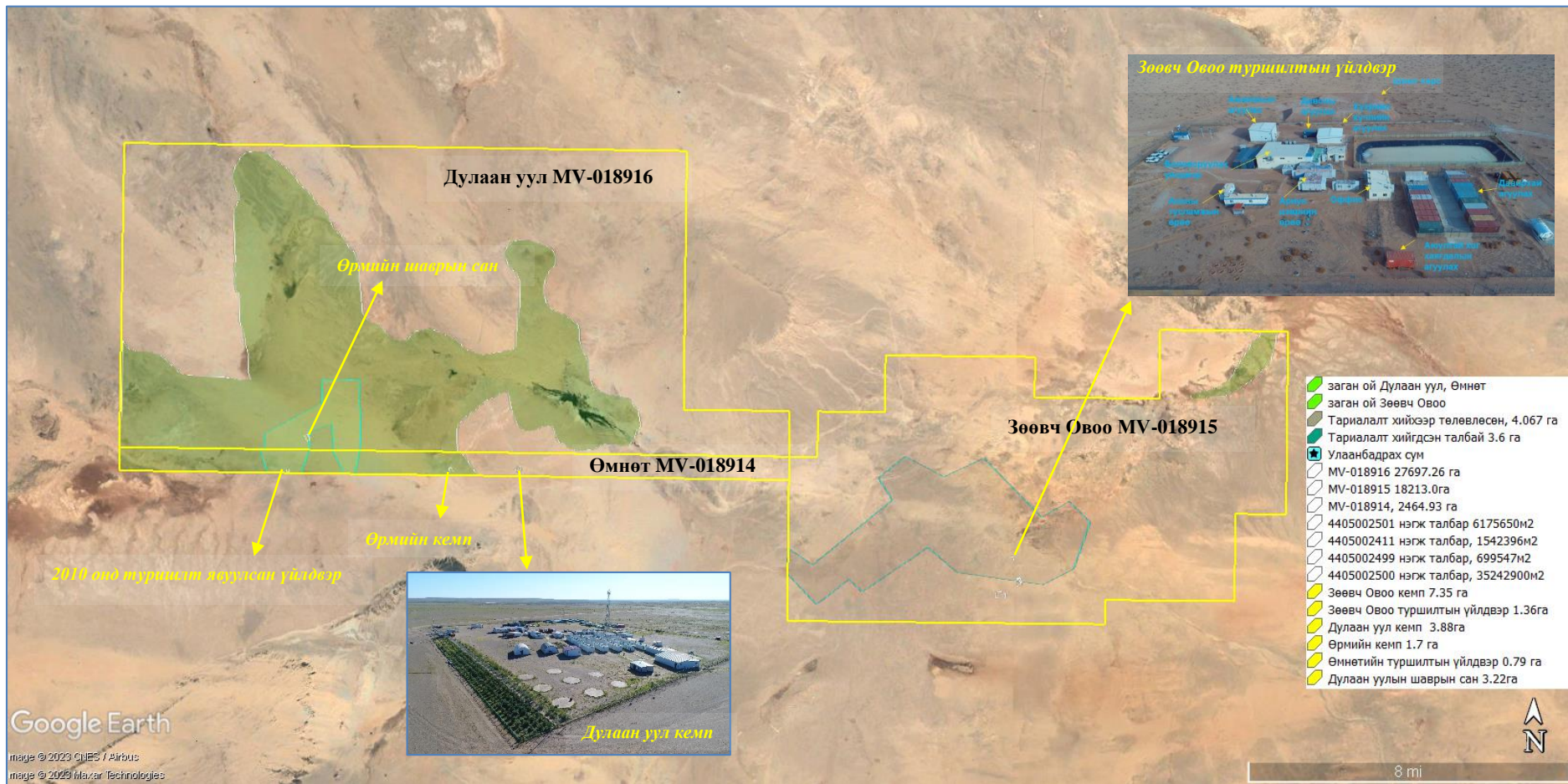
Туршилтын үйлдвэрийн хэсэг эргэлтийн усан сангийн байгууламжтай. Уг байгууламж нь үйлдвэрээс гарсан хаягдал усыг хураах нөөц усан сангийн зориулалттай. Одоогоор лабораторийн багаж тоног төхөөрөмжийн цэвэрлэгээнээс гарсан усыг уг сан руу шилжүүлж хадгалж байна. Үйлдвэрийн үйл ажиллагаа жигдрэх үед ажилчдын хувцас хэрэглэлийн угаалга цэвэрлэгээнээс үүсэх усыг хуримтлуулахаар төлөвлөж байгаа.

Дулаан уул болон Зөөвч Овоо кемпүүдийн хувьд ахуйн хэрэглээний бохир усыг цэвэршүүлэх байгууламжаар цэвэрлэж хөрсөнд нэвчүүлэх ба тээвэрлэлт хийх байдлаар төлөвлөлт хийгдсэн.

Аудит хийх хугацаанд буюу өнөөгийн байдлаар туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагааг цаашид жигдрүүлэн байнгын олборлох шат руу шилжүүлж эхлээгүй байна.

Химийн бодисын агуулах

Олборлох зорилгоор тэсэлгээний ажил эрхэлдэггүй. Олборлолтод ашиглах химийн үндсэн 6 төрлийн бодис урвалжийг хадгалах агуулахуудыг Зөөвч Овоо туршилтын үйлдвэрийн хэсэгт байрлуулсан.

Зураг 0.1. Зөвч Овоо ордын газар ашиглалтын байдал

АУДИТЫН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

“Бадрах энерги” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших “Дулаан Уул”, “Зөөвч Овоо” ураны ордыг (ТЭЗҮ болон нөөцийн протоколд дурдсан нэршил) ордыг ашиглах төсөлд байгаль орчны аудитыг гүйцэтгэхдээ ашиглалтын 4366.04 га газрыг хамрах ТЗ бүхий талбайн олборлолтын холбогдол бүхий үйл ажиллагаагаар ашиглалтад өртсөн 20.0 га талбай дахь үйл ажиллагааны хувьд байгаль орчны хууль тогтоомж, дүрэм, журам, заавар, стандарт, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, гүйцэтгэл, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, биелэлтийн тайлан, төслийн техник, эдийн засгийн үндэслэл, ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, ашиглалтын үйл ажиллагааны тайлан, зөвшөөрөл, дүгнэлт, эрхийн актууд, гэрээ, хэлцлүүд, төлбөрийн баримт, материалыг хамруулан үзлээ. Байгаль орчны аудит нь хугацааны хувьд 2021-2022 оны хугацаанд явагдсан үйл ажиллагааг хамарна. Тус уурхайд байгаль орчны аудитыг 2021 оны 04 дүгээр сард гүйцэтгэсэн ба аудит гүйцэтгэж буй хугацаанд үл явагдаж байсан уурхайн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлээр болон БОННУ-ний тайланд үл хамрагдсан үйл ажиллагаа (ТЭЗҮ, БОННУ-д дурдагдаагүй дурын үйл ажиллагаа), БОННУ-д тусгагдсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байгаа үйл ажиллагаагаар тус аудит хамрах хүрээний хувьд хязгаарлагдана. Төсөл хэрэгжүүлэгч нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 10¹ дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу хоёр жил тутам хийлгэж, холбогдох дүгнэлт, зөвлөмж гаргуулан хэрэгжүүлэх бөгөөд зөвлөмжид заасан хугацаанд авч хэрэгжүүлсэн ажлын тайлангаа Дорноговь аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газарт хүргүүлнэ.

АУДИТЫН АРГАЗҮЙ

Байгаль орчны аудитыг гүйцэтгэхдээ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны А/809 дүгээр тушаалын 2 дугаар хавсралт “Байгаль орчны аудит хийх ерөнхий аргачлал”-ыг удирдлага болгон ашигласнаас гадна гүйцэтгэлийн аудитын арга зүйг ашиглан, албан тушаалтнуудтай ярилцлага хийх, асуулга, лавлагаа авах, үйл ажиллагааны тайланг судлах, нөхцөл байдлын шинжилгээ хийх зэрэг арга зүйг ашиглалаа.

АУДИТЫН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Аудитын зорилтыг хэрэгжүүлэхийн тулд дараах баримт бичгүүдийг ерөнхий шалгуур үзүүлэлт болгон ашигласан. Үүнд:

1. Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай
2. Агаарын тухай /шинэчилсэн найруулга/
3. Амьтны тухай / шинэчилсэн найруулга/

4. Ашигт малтмалын тухай
5. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай /шинэчилсэн найруулга/
6. Газрын тухай хууль
7. Ургамал хамгааллын тухай
8. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай /шинэчилсэн найруулга/
9. Байгаль орчныг хамгаалах тухай
10. Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хууль
11. Газрын төлбөрийн тухай
12. Газрын тухай /шинэчилсэн найруулга/
13. Газрын хэвлийн тухай
14. Хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль
15. Ургамал хамгааллын тухай
16. Усны тухай /шинэчилсэн найруулга/
17. Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай
18. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль
19. Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай
20. Хог хаягдлын тухай
21. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль
22. Хууль тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан тогтоомж, дүрэм, журам, заавар, стандарт, норм, норматив, эрхийн актууд, зөвшөөрөл, гэрээ, дүгнэлт
23. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний тайлан
24. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, түүний гүйцэтгэл, биелэлтийн тайлан
25. Хууль тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан тогтоомж, дүрэм, журам, заавар, стандарт, норм, норматив, эрхийн актууд, зөвшөөрөл, гэрээ, дүгнэлт зэрэг болно.

Аудитыг гүйцэтгэсэн хугацаа

Байгаль орчны аудитыг төлөвлөсний дагуу хийж гүйцэтгэсэн.

Үүнд:

I үе шат – Аудитын төлөвлөлт буюу бэлтгэл ажил: 2023.04.10 - 2023.06.10 хүртэл;

1. Аудитын зорилго ба хамрах хүрээг тодорхойлох
2. Аудитын шалгууруудыг олж тогтоох
3. Аудитын асуулга авах чиглэлийг тодорхойлох
4. Аудитын дэлгэрэнгүй төлөвлөгөө, хөтөлбөрийг бэлтгэх

II үе шат – Аудитын хэрэгжилт буюу хээрийн судалгааны ажил 2023.06.10 - 2023.06.12 хүртэл;

1. Аудитын нотлох зүйл олж авах

2. Аудитын нотлох зүйлийг баримтжуулах
3. Аудитын нотлох зүйлд дүн шинжилгээ хийх
4. Аудитын дүгнэлт гаргахад бэлтгэх

III үе шат – Аудитын тайлан боловсруулах - 2023.6.12 -2022.06.30 хүртэл;

1. Аудитын урьдчилсан дүгнэлтийг гаргах
2. Захиалагч, үйлчлүүлэгчийн удирдлагатай санал солилцох
3. Аудитын тайлангийн эцсийн хувилбарыг бэлтгэх
4. Аудитын бэлэн болсон эцсийн тайланг бусдад тараах
5. Аудитын тайланг танилцуулах хэлэлцүүлэг зохион байгуулах зэрэг болно.

Нэг. Хуулийн ерөнхий нийцлийн аудит

Дэд зорилт:

Байгаль орчны салбарын ерөнхий хууль тогтоомжийн шаардлага, байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг гүйцэтгэл, зөвшөөрлийг шалгаж, дүгнэлт өгөхдөө Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, Газрын хэвлийн тухай хууль, Газрын тухай хууль, Газрын төлбөрийн тухай хууль, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулийг удирдлага хэрхэн биелүүлж ажиллаж байгааг шалгах үндсэн зорилготой.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 1.1. Хуулийн ерөнхий нийцлийн аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
A.1.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 27-р зүйлийн 1 дүгээр хэсэг “Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч дараахь эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ” хэсгийн 1 дэх заалтад заасан “Тухайн уурхайн эдэлбэрт оршиж байгаа ашигт малтмалыг энэ хуульд заасан нөхцөл, журмын дагуу ашиглах”	Бадрах энерги ХХК нь хил залгаа орших MV-018914, MV-018915, MV-018916 дугаар бүхий 3 хэсэг АМАТЗ-ийг эзэмшдэг. Анх 2015 онд Кожеговь ХХК-д эдгээр тусга зөвшөөрлүүд олгогдсон ба 2016 онд Аревамайнс ХХК-д шилжсэн. MV-018916 Дулаан уул талбайн 4317.19 га хэсгийг 2018 онд буцаан өгөх үед солбицолд 1 удаа өөрчлөлт орсон. MV-018915 Зөөвч	-	5	-	5	

¹ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
		Овоо, MV-018914 Өмнөт талбайн анх олгосон солбицолд өөрчлөлт ороогүй байна. [1]					
A.2.	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 18-р зүйлийн 5 дугаар хэсэг “Шинээр байгуулсан хуулийн этгээдийг бүртгэх”, “Улсын бүртгэлийн байгууллага нь хуулийн этгээдийг улсын бүртгэлд бүртгэснийг нотолсон хуулийн этгээдийн хувийн хэргийн болон регистрийн дугаар бүхий улсын бүртгэлийн цахим гэрчилгээг өргөдөл гаргагч хэвлэн авах боломжтойгоор улсын бүртгэлийн цахим мэдээллийн санд байршуулна”	Бадрах энерги ХХК-ийг анх 2011 онд “Аревамайнс” ХХК нэртэйгээр “Гадаад худалдаа”-ны үндсэн үйл ажиллагааны чиглэлийг бүртгэж 5502977 РД, 9011302095 дугаарт улсын бүртгэлийн гэрчилгээ олгосон. 2016 онд “Ньюкоже” ХХК-ийг нэгтгэж, 2018 онд оноосон нэрийг “Бадрах энерги” ХХК болгон бүртгэсэн. [18]	-	5	-	5	
A.3.	Газрын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг “Сумын Засаг дарга газрын харилцааны талаар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ” 3 дахь заалт “... тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний дагуу сумын хэмжээнд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад эзэмшүүлэх, ашиглуулах асуудлыг шийдвэрлэж, зохион байгуулах”	Туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагааг явуулах зорилгоор нийт 4366.04 га газарт уурхайн газрын зориулалтаар Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын Засаг даргын 2022 оны 02 сарын 08-ний А/12 дугаар шийдвэрийг үндэслэн “Газар ашиглах эрхийн гэрчилгээ”-г 2022 онд “Бадрах энерги” ХХК-ид олгосон. [4]	Газар ашиглуулах эрх олгосон гэрчилгээний хавсралт кадастрын зургийн мэдээллийн дагуу шинжилж үзэхэд Зөвч Овоо кемп, Дулаан Уул кемп болон өрмийн кемпийн зориулалтаар ашиглагдаж буй 13.0 орчим га газрууд бүхэлдээ, шаврын сангийн зориулалтаар ашиглагдаж буй газар хэсэгчилсэн байдлаар зөвшөөрөл олгосон газарт хамаарахгүй байна. Газар ашиглах	4	1	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
			зөвшөөрөл олгогдсон хэсэг болон ашиглалт явуулж буй хэсгийн зургийг тайланд хавсаргав. (Хавсралт 1)				
A.4.	2020 оны Байгаль орчны аудитын тайлан зөвлөмж 2014-03-11 өдрийн тус сумын ЗД-н А37 тоот захирамжаар №000342841 дугаар бүхий 8 га газрыг хээрийн ангийн, мөн өдрийн №000342842 дугаартай 0,0225 га газрыг ахуйн хог хаягдлын зориулалтаар ашиглахаар зөвшөөрлийг сунгуулах	Шалгуур үзүүлэлтийн нийцлийг тогтоох боломжгүй		-	-	-	Аудитын хязгаарлалтад хамаарна

Хүснэгт 1.1.1. Газар эзэмших эрхийн гэрчилгээний мэдээллүүд

№	Гэрчилгээний дугаар	Зориулалт, байршил	Газрын хэмжээ	х.н.	Гэрчилгээ олгосон он	Хүчинтэй хугацаа	Нэгж талбар
1	*	Уурхайн газар	6175650	м ²	2022	2027	4405002501
2	*	Уурхайн газар	1542396	м ²	2022	2027	4405002411
3	*	-	699547	м ²	2022	2027	4405002499
4	*	Уурхайн газар	35242900	м ²	2022	2027	4405002500
Нийт			43660493.0				

* - мэдээлэлгүй

A.5.	Газрын тухай хуулийн 34 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг "... газар эзэмшүүлэх тухай шийдвэрийг үндэслэн сумын газрын даамал, аймаг, нийслэл, сумын газрын алба	2022 онд гаргасан шийдвэрийн дагуу Газар ашиглах гэрээ байгуулах албан хүсэлтийг 2023 оны 05 сарын 18-ний өдөр гаргасан. [35]		5	-	5	
------	---	---	--	---	---	---	--

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	тухайн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагатай газар эзэмших гэрээ байгуулж, эрхийн гэрчилгээ олгон, улсын бүртгэлд бүртгэнэ”	ГЗБГЗЗГ-ын мэдээллийн сангийн бүртгэлд “Бадрах энерги” ХХК-ид нийт дүнгээр 673,677,287.0 төгрөгийн төлбөрийг жил тутам ноогдуулсан. 2021-2022 оны хугацаанд байгуулсан газар ашиглах гэрээний дэлгэрэнгүй мэдээллүүдийг доорхи хүснэгтэд үзүүлэв:					
Хүснэгт 1.1.2. Газар эзэмшүүлэх гэрээний мэдээллүүд							
№	Гэрээний дугаар	Зориулалт, байршил	Газрын хэмжээ	х.н.	Он	Хүчинтэй хугацаа	Ноогдуулсан төлбөр, төг/жил
1	*	Уурхайн газар	6175650	м ²	2022	Гэрчилгээний хүчинтэй хугацаагаар жил бүр дүгнэх	195,121,049₮
	*	-	1542396	м ²	2022		61,918,440₮
	*	Уурхайн газар	699547	м ²	2022		22,105,685₮
	*	Уурхайн газар	35242900	м ²	2022		394,532,113₮
Нийт			43660493.0		-		673,677,287.0
* - мэдээлэлгүй							
А.6.	Газрын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг, “газрын төлбөрийг тогтоосон хугацаанд төлөх”, 35 дугаар зүйлийн “Газар эзэмшигч ... үүрэг хүлээнэ” 3.3 дугаар хэсэг “Газар эзэмшиж, ашиглаж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага зохих хууль тогтоомж, гэрээний дагуу газрын төлбөр төлнө” Газрын төлбөрийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйл “Газар эзэмшүүлэх, ашиглуулах гэрээний дагуу иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эзэмшиж, ашиглаж байгаа ... газарт төлбөр ногдуулна”, 9 дүгээр зүйлийн 2 дугаар хэсэг “Газрын	04431-2022/00003, 04431-2022/00004, 04431-2022/00005, 04431-2022/00006 дугаарт Газрын төлбөрийн тооцоо нийлсэн актуудыг 2023 оны 05 сарын 02-ний өдөр авсан ба уг актын дүнгээр газрын төлбөрийн үлдэгдэлгүй байна. [5, 6]		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	төлбөр төлөгч нь газар эзэмшүүлэх, ашиглуулах гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол жилийн төлбөрийг тэнцүү хэмжээгээр хуваан улирал бүрийн эхний сарын 25-ны өдрийн дотор төлөх бөгөөд дараа улирлуудын төлбөрийг урьдчилан төлж болно”						
A.7.	Газрын тухай хуулийн 31 дүгээр зүйл. Газар эзэмшүүлэхэд тавигдах шаардлага: 4 дэх хэсэг “... ашигт малтмалын хайгуул хийх, ажиллагаа явуулахад зориулан газар олгохоос өмнө палеонтологи, археологи, угсаатны мэргэжлийн байгууллагаар урьдчилан хайгуул, судалгаа хийлгэж, зөвшөөрөл авсан”	Ашиглалтын ТЗ-тэй талбайд явуулсан Археологийн хайгуул судалгааны ажлын тайлан, дүгнэлт”-ийн хувьтай аудитын явцад танилцах боломжгүй байв.		-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
A.8.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг “Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тусгай зөвшөөрлийн хугацаа дуусахаас өмнө ордын нөөц, эрэл, хайгуулын үр дүнгийн тайланг ашигт малтмал эрэх, хайх үйл ажиллагааны журам, ашигт малтмалын баялаг, ордын нөөцийн ангилалд нийцүүлэн боловсруулж, шинжээчийн дүгнэлт гаргуулан төрийн захиргааны байгууллагад хүлээлгэн өгнө”	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших дахь Зөөвч Овоогийн ураны ордод 2012-2018 онуудад гүйцэтгэсэн нарийвчилсан хайгуулын ажлын үр дүнгийн тайланг АМГТГ-ын Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөлөөр хэлэлцүүлж Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөлийн дүгнэлт гаргуулсан. Нөөц хүлээн авч бүртгэх тухай АМГТГ-ын даргын н/28 дугаар тушаалыг 2020 оны 04 сарын 15-ны өдөр гаргасан. [11]		5	-	5	
A.9.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 60 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Улсын төсвийн хөрөнгөөр хайгуулын ажил хийж, нөөцийг нь тогтоон улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэсэн орд газраас олборлолт явуулж	“Улсын төсвөөс хайгуулын ажилд гаргасан зардлыг нөхөн төлөх тухай” ХАЗ 2017/01/37 дугаарт гэрээг 2017 онд байгуулж “Зардлыг нөхөн төлсөн		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	байгаа тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хайгуулын ажилд улсын төсвөөс гаргасан зардлыг олборлолт явуулж эхэлсэн хугацаанаас эхлэн гэрээний үндсэн дээр улсын төсөвт буцааж нөхөн төлнө”	тухай акт”-ыг 2021 онд авсан. . [36]					
A.10.	Газрын хэвлийн тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг “Ашигт малтмал олборлох аж ахуйн нэгж, байгууллага батлагдсан зураг төсөл, уулын ажлын төлөвлөгөө, техник ашиглалтын журмын дагуу газрын хэвлийг ашиглана”, 2 дахь хэсэг “Ашигт малтмал олборлох аж ахуйн нэгж, байгууллагын техник ашиглалтын журмыг геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөлтэйгээр холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага батална”	Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших Дулаан Уул, Зөөвч Овоогийн ураны ордуудыг газар доор уусган олборлох аргаар ашиглах, боловсруулах үйлдвэрийн Техник-эдийн засгийн үндэслэлийг “Кожеговь” ХХК-ийн захиалгаар 2014 онд “Гложекс” ХХК боловсруулж АМГТГ-ын Эрдэс баялгийн мэргэжлийн зөвлөлөөр хянуулж батлуулсан. [17]		7	-	7	
A.11.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь энэ хуулийн 26.5-д заасны дагуу тусгай зөвшөөрлийн бүртгэлд бүртгүүлснээс хойш 3 сарын дотор мэргэжлийн хяналтын албаны тавьсан техникийн шаардлагын дагуу уурхайн талбайн хилийг тогтоолгож, байнгын шав тэмдэг тавих бөгөөд уурхайн талбайн хилийн хэмжилтийг төрийн захиргааны байгууллагаас зөвшөөрөл авсан этгээдээр хийлгэж, хил тогтоосон тухай актыг тус албанд ирүүлнэ”	Өмнөт талбайн хувьд “Байгууллага аж ахуйн нэгжийн ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрөлтэй талбайн хилийг тогтоож шав тэмдэг суулгасан ажлын тайлан”-г “Кожеговь” ХХК-ний захиалгаар 2015 онд “Жи ди эс эс” ХХК, Дулаан Уул, Зөөвч Овоо талбайн хувьд “Ашиглалтын талбайн хилийг тогтоож шав тэмдэг суулгасан ажлын тайлан”-г Бадрах Энержи ХХК-ийн захиалгаар Бейс пойнт ХХК 2018 онд тус тус гүйцэтгэсэн. [28]		2	-	2	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
A.12.	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 2 дэх хэсэг “Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг энэ хуулийн 12 дугаар зүйлд заасны дагуу эрх авсан дотоодын аж ахуйн нэгж гүйцэтгэнэ” 39 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэг “... ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл авахын өмнө, сонгон шалгаруулалтын журмаар ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл авсан этгээд уг зөвшөөрөл авсны дараа байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийлгэж, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах”	“Бадрах энерги” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт байрлалтай “Зөөвч Овоо” ордын талбайд ураныг газар доор уусган олборлох, боловсруулах үйлдвэрлэлийн туршилт” төслийн Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний тодотголын тайланг 2021 онд “Экологийн бүтээмж” ХХК-иар гүйцэтгүүлсэн. [3]		5	-	5	
A.13.	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9.8 дахь заалт, Ашигт малтмалын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг “Байгаль орчныг хамгаалах талаар ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн хүлээх үүрэг”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.8 дахь хэсэг “Байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий үнэлгээ хийсэн байгууллага төсөл хэрэгжүүлэгчийн тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан хүлээн авч дараа оны төлөвлөгөө болон түүнийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө, зардлын хэмжээг батална”	2021, 2022, 2023 оны тухайн жилийн “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө”-ийг БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-аар батлуулж ажилласан. [14, 15]		5	-	5	
A.14.	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн	БОННУ-ний хүрээнд батлагдсан 2021,		1	-	1	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар	
				Нийцэл	Үл нийцэл			
	31 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг “Байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл бүхий үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага үйл ажиллагааныхаа сөрөг нөлөөллийг бууруулах, зогсоох болон байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээний зардлыг жил бүр төсөвтөө тусган хэрэгжүүлэх”, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6, 9.7 дахь хэсэг	2022 онд батлагдсан ТЖБОМТ-нд байгаль хамгаалах арга хэмжээний жилийн зардлыг тодорхой зааж тусгасан. [14, 15] 2021-2023 оны хугацаанд байгаль орчныг хамгаалах талаар төлөвлөсөн болон зарцуулсан зардлын задаргааг хүснэгт 1.1.3-т үзүүлэв:						
Хүснэгт 1.1.3. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтэнд зарцуулсан зардал								
№	Он	Байгаль орчныг хамгаалах зардал /сая төг/		ТНС, БНС /сая төг/		Нийт зардал /сая төг/		Байршуулсан нөхөн сэргээлтийн баталгааны хөрөнгө /сая төг/
		Төлөвлөсөн	Зарцуулсан	Төлөвлөсөн	Зарцуулсан	Төлөвлөсөн	Зарцуулсан	
1	2021	54.0	*	-	-	54.0	*	*
2	2022	62.0	*	-	-	62.0	*	*
3	2023	30.0	Биелэлтийг тайлагнах болоогүй	-	-	30.0	Биелэлтийг тайлагнах болоогүй	*
* - мэдээлэлгүй								
A.15.	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 1.2 дэх хэсэг “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг нутгийн оршин суугчид, орон нутгийн захиргаа, төслийн нөлөөлөлд өртөгч талууд холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад тогтоосон хугацаанд мэдээлж, тайлагнах”	Төсөл хэрэгжүүлэгч нь 2021, 2022 оны ТЖБОМТ-ний биелэлтийн тайланг хянуулж ажилласан. [16]		5	-	5		

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
A.16.	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 10 дугаар хэсэг “Ашигт малтмалын ашиглалт, баяжуулах, боловсруулах үйлдвэр, химийн үйлдвэрийн үйл ажиллагааны төсөл хэрэгжүүлэгч нь байгаль орчныг хамгаалах талаар хүлэсэн үүргээ биелүүлэх баталгаа болгож, байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын нөхөн сэргээлтийн тусгай дансанд ашиглалтын үйл ажиллагаа дуусах хүртэл жил бүр тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын 50 хувьтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн хөрөнгийг төвлөрүүлнэ”	ТЖБОМТ-ний байгаль хамгаалах ажлын арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах төсвийн 50 хувийн барьцаа төлбөрт 2021 онд байршуулсан 27.0 сая төгрөг, 2022 онд 31.0 сая төгрөг, 2023 онд 15.0 сая төгрөг тус тус төлсөн. [12]		5	-	5	
A.17.	Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг “... дотоодын хяналтыг хэрэгжүүлэх”	Бадрах энерги ХХК-ий Захирлын “Дотоод хяналт шалгалтын ажилтан томилох тухай” тушаалаар дотоод хяналт шалгалт зохион байгуулах ажилтанг томилж Дотоод хяналт шалгалтын ажлын төлөвлөгөөг жил бүр батлуулан ажиллаж байна. [10] Дотоод хяналт, шалгалт хийсэн ажлын тайлан, бүртгэлийг хөтөлж ажилласан		3	-	3	
A.18.	Газрын тухай хуулийн 58 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг “Газрын нэгдмэл сангийн бүх ангиллын газрыг 5 жилд нэг удаа газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгаанд заавал хамруулах бөгөөд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын газар эзэмших, ашиглах эрх дуусгавар болоход	Төслийн 3 хэсэг талбайн хувьд Газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгааны ажлыг (ГТБЧУХБ) 2021 онд “Мөнх байгаль энерги” ХХК-иар гүйцэтгүүлсэн. [7]		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	энэхүү баталгааг гаргана”						
A.19.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35 дугаар зүйл	Төслийн талбайд газар дээр нь байгаль орчны аудит хийхэд ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үүргийн дагуу ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн хуулбар, ашигт малтмал ашиглах техник, эдийн засгийн үндэслэл болон зохих байгууллагаар хянуулсан ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ, газар ашиглах тухай гэрээ, аюулын үед хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө зэрэг бичиг баримтуудыг байлгаж байв.		1	-	1	
A.20.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 6.11 дэх хэсэг “... мэдээ, тайлан гаргаж төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлэх” Газрын хэвлийн тухай хуулийн 32 дугаар зүйл “газрын хэвлийг ашигт малтмал олборлох зориулалтаар ашиглахад тавих үндсэн шаардлага”	Туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагааг явуулах зорилгоор 2021 онд “Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын Зөөвч Овоо орд (Баяжуулах, боловсруулах үйлдвэр)-ийн ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө”-г АМГТГ-аар батлуулан ажилласан. [2]		5	-	5	
A.21.	Энэ нь ашигт малтмалын тухай хуулийн 42 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь байгаль орчныг хамгаалах, уурхай ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх асуудлаар нутгийн захиргааны байгууллагатай гэрээ байгуулж ажиллана”	Төсөл хэрэгжүүлэгч нь нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Байгаль орчныг хамгаалах, уурхай ашиглах, үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх, ажлын байр нэмэгдүүлэх тухай гэрээ”-г Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын Засаг даргатай байгуулсан. [13]		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ¹	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
А.22.	Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35 дугаар зүйл. “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн нийтлэг үүрэг”, 4 дэх хэсэг “Геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас томилогдсон комисс уурхайг хүлээн авсны дараа ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь уг уурхайг ажиллуулж эхэлнэ”	Туршилтын үйлдвэрийн барилга угсралтын ажлыг 2018 онд дуусгаж “Бадрах энерги” ХХК-ий туршилтын түр зориулалтын ураны уурхай, уулын болон баяжуулах үйлдвэрийг ашиглалтанд хүлээн авах улсын комиссын актыг 2019 оны 7 сард авсан. [37]		5	-	5	
Нийт оноо				88	1	89	
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				98.9	1.1	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 1.2.

Хүснэгт 1.2. Хуулийн ерөнхий үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
А.3.	Зөөвч Овоо кемп, Дулаан Уул кемп болон өрмийн кемпийн зориулалтаар ашиглагдаж буй 13.0 орчим га газар, шаврын сангийн газрыг бүрэн хэмжээгээр газар ашиглах зөвшөөрөлд хамруулах

ХОЁР. УСНЫ НӨӨЦ АШИГЛАЛТ, УСНЫ ЧАНАР БОХИРДОЛ

Дэд зорилт:

Төслийн үйл ажиллагааны ус ашиглалт, усны төлбөр, усан орчинд нөлөөлөх байдал, усан орчныг хамгаалах хууль тогтоомж, стандартын мөрдөлт, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ, байгаль хамгаалах төлөвлөгөөний хэрэгжилт, ус ашиглалтын байдлыг газар дээр нь тодруулах, баримтжуулах, үнэлэлт, дүгнэлт гаргаж зөвлөмж өгөхөд оршино.

Ерөнхий мэдээлэл

Ус ашиглалт, ашиглалтын усны эх үүсвэр

Төсөл хэрэгжих талбай нь ус зүйн сүлжээгээр Галба-Өөш-Долоодын говийн сав газарт хамаарна. Төслийн үйл ажиллагаанд дараах зориулалтаар ус ашиглана. Үүнд:

- Унд, ахуйн усны хэрэглээ
- Технологийн хэрэглээ (Туршилтын үйлдвэрийн ашигласан сав урвалжийн угаалга, болон цэвэрлэгээ)
- Биологийн нөхөн сэргээлт, ногоон байгууламжийн усалга тус тус хамаарна.

Төслийн усны ахуйн хэрэгцээг газрын доорхи усаар буюу гүний худгийн усаар хангадаг. Унд ахуй, технологийн зориулалттай 8 гүний худаг гаргасан ба өнөөгийн байдлаар эдгээрийн 6 худгийг бүрэн хэмжээнд тоолууржуулан ашиглаж байна.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 2.1. Усны нөөц ашиглалт, усны чанар бохирдлын аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо	X/э ²	Тайлбар
---	------------------	----------------	----------------------	------	------------------	---------

² Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

				Нийцэл	Үл нийцэл		
В.1.	Усны тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 4 дүгээр хэсэг “Хоногт 100 шоомтрээс их ус ашиглах, эрчим хүч, усан тээврийн зориулалтаар ашиглуулах дүгнэлтийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, 50-100 шоомтр ус болон усан орчин ашиглуулах дүгнэлтийг сав газрын захиргаа, 50 шоомтр хүртэлх ус ашиглуулах, хурын ус хуримтлуулж, хөв, цөөрөм байгуулах, суваг, шуудуу татах дүгнэлтийг Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба тус тус гаргана”, 28 дугаар зүйлийн 18 дугаар хэсэг “Ус ашиглуулах дүгнэлт, холбогдох зөвшөөрөлгүйгээр ус ашиглах, дур мэдэн цооног гаргахыг хориглоно”	Ашиглалтын усны эх үүсвэрийн хувьд 2021-2022 онд ус ашиглуулах дүгнэлтийг СГЗ-аар гаргуулж ажилласан. [21]		5	-	5	
В.2.	Усны тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, гадаад улсын хуулийн этгээд нь тодорхой зориулалт, хугацаа, болзол нөхцөл заасан ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээний үндсэн дээр хууль тогтоомжийн дагуу ус ашиглах эрхтэй байна”	2021, 2022 онуудад Ус ашиглуулах зөвшөөрлийг Галба-Өөш-Долоодын говийн СГЗ-аас авч Ус ашиглах гэрээг байгуулсан. 2021-2023 оны хугацаанд ашигласан усны зарцуулга, дүгнэлт, зөвшөөрөл, гэрээгээр заагдсан хэмжээг нэгтгэсэн байдлаар хүснэгт 2.2.1-г үзүүлэв: [20, 21, 23]		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
<p>Хүснэгт 2.1.1. Уурхайн 2021-2023 оны хугацаанд ус ашиглуулах дүгнэлт, зөвшөөрөл, гэрээгээр өгөгдсөн усны хэмжээ, төлбөр ноогдуулсан ба төлөлт хийсэн байдал</p>							
Он	Ус ашиглуулах дүгнэлт	Ус ашиглуулах зөвшөөрөл, гэрээ	Ус ашиглалтын тайлант мэдээгээр	Ус ашигласны төлбөр төлөлт	Аудитын шинжилгээний дүн		
2021 он	<p>Дүгнэлт гаргасан: Галба-Өөш-Долоодын говийн СГЗ</p> <p>Ашиглах усны хэмжээ: Ахуйн хэрэглэгч: 3,777.0 м³ Эргэлтийн ус: 127,800.0 м³ Нөхөн сэлбэх ус: 11,101.3 м³ Туршилтын үйлдвэр: 4,200.0 м³ Ногоон байгууламжийн усалгаа: 6,000.0 м³</p> <p>Төлбөрөөс чөлөөлсөн: унд ахуй 3,777.0 м³</p> <p>Төлбөр ноогдуулсан: 11,101.3 м³ + 4,200.0 м³ + 6,000.0 м³ = 21,303.3 м³ усны төлбөр 15,106,126.9 төгрөг төлөх</p> <p>Хаягдал усны төлбөр ноогдуулсан: 1866.0 м³+1,324.0 м³ = 3190.0 м³ ахуйн хаягдал бохир усны агууламжийг 1.5кг/м³ органик бодисын жишиг хэмжээгээр тооцоолсон</p> <p>Хаягдал усны төлбөр ноогдуулсан: 239,250.0 төгрөг төлөх</p>	<p>Зөвшөөрөл олгосон: Аймгийн БОАЖГ</p> <p>Зөвшөөрсөн хэмжээ: 152,879.0 м³</p> <p>Гэрээ байгуулсан: Аймгийн БОАЖГ</p> <p>Ашиглалтын зориулалт: Үйлдвэрийн үйл ажиллагаа болон унд ахуй</p> <p>Хэмжээ: Ахуйн хэрэглэгч: 3,777.0 м³ Эргэлтийн ус: 127,800.0 м³ Нөхөн сэлбэх ус: 11,101.3 м³ Туршилтын үйлдвэр: 4,200.0 м³ Ногоон байгууламжийн усалгаа: 6,000.0 м³</p> <p>Хаягдал усны хэмжээ: *</p> <p>Ус ашигласны төлбөр ноогдуулсан: 21,303.3 м³ усны төлбөр 15,106,126.9 төгрөг төлөх</p>	<p>Ашигласан усны хэмжээ: *</p>	<p>Ашигласан усны хувьд:</p> <p>1. 2021.03.19--ний өдөр 2,873,523.60 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p> <p>2. 2021.10.15-ний өдөр, 5,555,478.6 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p> <p>Хаягдал усны хувьд:</p> <p>1. 2022.07.26--ний өдөр 339,750.0 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p>	<p>Усны тайлантай аудитын явцад танилцах боломжгүй байгаатай холбогдуулан ашигласан усны хэмжээг тодорхойлох боломжгүй байна. Тухайн жилд ашигласан усны төлбөрийг тоолуурын заалтыг үндэслэн төлсөн. Төлбөрийн хэмжээгээр баримжаалсан ашигласан усны хэмжээ зөвшөөрсөн хэмжээнээс хэтрээгүй байна.</p>		

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
2022 он	<p>Дүгнэлт гаргасан: Галба-Өвш-Долоодын говийн СГЗ</p> <p>Ашиглах усны хэмжээ: Ахуйн хэрэглэгч: 3,449.0 м³ Эргэлтийн ус: 117,800.0 м³ Нөхөн сэлбэх ус: 14,223.8 м³ Туршилтын үйлдвэр: 4,200.0 м³ Ногоон байгууламжийн усалгаа: 10,080.0 м³</p> <p>Төлбөрөөс чөлөөлсөн: унд ахуй 3,449.0 м³</p> <p>Төлбөр ноогдуулсан: 14,223.8 м³ + 4,200.0 м³ + 10,080.0 м³ = 28,503.8 м³ усны төлбөр 18,394,195.54 төгрөг төлөх</p>	<p>Зөвшөөрөл олгосон: Аймгийн БОАЖГ</p> <p>Зөвшөөрсөн хэмжээ: 31,953.0 м³</p> <p>Гэрээ байгуулсан: Аймгийн БОАЖГ</p> <p>Ашиглалтын зориулалт: Үйлдвэрийн үйл ажиллагаа болон унд ахуй</p> <p>Хэмжээ: Ахуйн хэрэглэгч: 3,449.0 м³ Эргэлтийн ус: 117,800.0 м³ Нөхөн сэлбэх ус: 14,223.8 м³ Туршилтын үйлдвэр: 4,200.0 м³ Ногоон байгууламжийн усалгаа: 10,080.0 м³</p> <p>Хаягдал усны хэмжээ: *</p> <p>Ус ашигласны төлбөр ноогдуулсан: 21,303.3 м³ усны төлбөр 18,394,195.54 төгрөг төлөх</p> <p>Хаягдал усны төлбөр ноогдуулсан: *</p>	Ашигласан усны хэмжээ: *	<p>Ашигласан усны хувьд:</p> <p>1. 2022.03.11-ний өдөр 2,717,280.0 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p> <p>2. 2022.07.26-ний өдөр 2,864,013.12 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p> <p>3. 2022.10.07-ний өдөр 2,944,173.2 төгрөгийн төлбөрийн баримт</p>	Тухайн жилд Усны тайлантай аудитын явцад танилцах боломжгүй байгаатай холбогдуулан ашигласан усны хэмжээг тодорхойлох боломжгүй байна. Тухайн жилд ашигласан усны төлбөрийг тоолуурын заалтыг үндэслэн төлсөн. Төлбөрийн хэмжээгээр баримжаалсан ашигласан усны хэмжээ зөвшөөрсөн хэмжээнээс хэтрээгүй байна.		
2023 он	<p>Дүгнэлт гаргасан: *</p> <p>Ашиглах усны хэмжээ: *</p> <p>Төлбөрөөс чөлөөлсөн:</p>	<p>Зөвшөөрөл олгосон: *</p> <p>Зөвшөөрсөн хэмжээ: *</p> <p>Гэрээ байгуулсан: *</p> <p>Ашиглалтын зориулалт:</p>	Тайлант хугацаанд үйл ажиллагаа явагдаж байгаа	<p>Ашигласан усны хувьд:</p> <p>1. *</p>	Тайлант хугацаанд үйл ажиллагаа явагдаж байгаа тул аудитын дүгнэлт гаргах боломжгүй		

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	<p>* Төлбөр ноогдуулсан: *</p> <p>Дүгнэлт гаргасан: *</p> <p>Ашиглах усны хэмжээ: *</p> <p>Төлбөрөөс чөлөөлсөн: *</p> <p>Төлбөр ноогдуулсан: *</p> <p>Хаягдал усны төлбөр ноогдуулсан: $1,738.0 \text{ м}^3 + 1590.0 \text{ м}^3 = 3.328.0 \text{ м}^3$ ахуйн хаягдал бохир усны агууламжийг бохир усанд хийсэн шинжилгээний дүнгээр 4 үзүүлэлтийн хувьд тооцоолсон</p> <p>Хаягдал усны төлбөр ноогдуулсан: 643,966.0 төгрөг төлөх</p>	<p>* Хэмжээ: *</p> <p>Хаягдал усны хэмжээ: *</p> <p>Ус ашигласны төлбөр ноогдуулсан: *</p>					
<p>* - мэдээлэлгүй ** - Тухайн жилд ашиглалтын үйл ажиллагаа явуулаагүй</p>							
В.3.	<p>Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Ус ашиглагч ... үүргийг хүлээнэ”, 5 дугаар заалтад “ус, рашааны нөөц ашигласны болон ус бохирдуулсны төлбөр төлөх”</p> <p>Байгалийн нөөцийг ашигласны тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “... зориулалтаар</p>	<p>Тоолуурын заалтыг үндэслэн 2021 онд ус ашигласны төлбөрт 8,429,002.2 төгрөг, 2022 онд 5,581,293.12 төгрөгийг тус тус төлсөн. [23]</p>		10	-	10	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	ашигласан ус, рашаан тэдгээрийн орчинд төлбөр ногдуулна”, 2 дугаар дэд хэсэг “уул уурхайн үйлдвэрлэлийн зориулалтаар ашигласан ус”						
В.4.	Усны тухай хуулийн 25.1., 31.1. дүгээр зүйл, Ус бохирдуулсаны төлбөрийн тухай хуулийн 4.1., 5.1.1., 5.1.2., 6.1.1 дүгээр зүйлүүдэд заасан ба хуулийн шаардлага	Төслийн нтугат үүсч буй ахуйн гаралтай бохир усны хувьд Хаягдал усны дүгнэлтийг 2021, 2023 онуудад гаргуулсан. [25]		2	-	2	
Хаягдал усны дүгнэлтэд усан сангийн бохир усны шинжилгээг хамруулагүй байгаа ба цаашид усан сангаас дээж авч хэмжсэн үзүүлэлтүүдийг үндэслэн ноогдуулсан төлбөрийн хэмжээг Хаягдал усны дүгнэлтэд хамруулах шаардлагатай болохыг анхаарах нь зүйтэй.							
В.5.	Ус бохирдуулсны төлбөрийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйл.”Төлбөрийг төлөх, тайлагнах” 1 дэх хэсэг “Төлбөр төлөгч нь тухайн улиралд байгаль орчинд шууд хаясан болон ариутгах татуургын байгууламжид нийлүүлсэн хаягдал усан дахь бохирдуулах бодист ногдох төлбөрийг дараа улирлын эхний сарын 20-ны өдрийн дотор харьяалах татварын албанд төлнө.”	Хаягдал усны дүгнэлтээр ноогдуулсан төлбөрт 2022 онд 339,750.0 төгрөг төлсөн. [26]		1	-	1	
В.6.	Усны тухай хуулийн 27 дугаар зүйл “Ус хэрэглэгчид олгох зөвшөөрөл” 3 дахь хэсэг “Аймаг, нийслэлийн байгаль орчны алба ус хэрэглэгчийн усны мэдээллийн санд бүртгэж, худгийн паспорт олгоно”	“Бадрах энержи” ХХК нь 2007-2018 онуудад “Орд гео” ХХК-иар 8 ш гүний худаг өрөмдөж гаргуулсан ба эдгээр худгуудын паспортыг тухайн жилдээ авсан. [9]		5	-	5	
В.7.	Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1.1 дэх хэсэг “ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээнд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашиглахгүй байх”	Ус ашиглалт явуулахдаа зөвшөөрсөн хэмжээнээс хэтрүүлээгүй. [23]		3	-	3	
В.8.	Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Ус ашиглагч ... үүргийг хүлээнэ” 4 дүгээрт “ус авах цэг, газар доорхи усны цооног, шугам хоолой бүрийг тоолууржуулах”	Төслийн технологи, унд-ахуй, үйлдвэрлэлийн хэрэглээнд ашиглагдаж буй 6 худгийг тоолууржуулан Стандартчилал,		5	-	5	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
		хэмжилзүйн газраас 042258, 042259, 042260, 042261, 042262, 042263 дугаарт баталгаажуулалтын гэрчилгээнүүдийг 2022 оны 04 сард авсан. [22]					
В.9.	Усны тухай хуулийн 24 дүгээр зүйл “Усны нөөцийг бохирдохоос хамгаалах” 1 дэх хэсэг “Усны сан бүхий газарт цацраг идэвхт болон химийн хорт бодис, халдвар үүсгэгч, хог хаягдал, бохир ус хаях, хадгалах, машин техник, бохир зүйлс угаахыг хориглоно”	Уурхайн ахуйн хэрэглээний усны эх үүсвэрийн орчмыг тохижуулан орчин тойрныг нь хог хаягдлаар бохирдуулалгүй ашигладаг.		2	-	2	
В.10.	Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг “Ус ашиглагч ... үүргийг хүлээнэ” 3 дахь заалт “хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрөл авах, ашиглалтын явцад гарах бохир усыг хаягдал усны стандартын шаардлагад нийцүүлэн цэвэрлэж, төвлөрсөн ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх, эсхүл шууд зайлуулах”	Төслийн ахуйн хэрэгдээнээс үүсч буй бохир усыг цэвэршүүлэн хөрсөнд зайлуулах септик системийг ашигладаг. Энэхүү септик системийн хувьд “Хаягдал ус зайлуулах цэг тогтоох дүгнэлт”-ийг 2021 онд Галба-Өөш-Долоодын говийн СГЗ-аас авсан. [38]		3	-	3	
В.11.	Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг “Ус ашиглагч ... үүргийг хүлээнэ” 3 дахь заалт “хаягдал ус хаях, зайлуулах зөвшөөрөл авах, ашиглалтын явцад гарах бохир усыг хаягдал усны стандартын шаардлагад нийцүүлэн цэвэрлэж, төвлөрсөн ариутгах татуургын сүлжээнд нийлүүлэх, эсхүл шууд зайлуулах”	Үйлдвэрийн хэсгийн угаалга цэвэрлэгээнээс үүсч буй бохир усыг HDPE материалаар тусгаарласан талбайд цуглуулж хадгалдаг.		10	-	10	
<p>Үйлдвэрийн хэсгийн бохир ус хуримтлуулах сангийн дан байгууламжийг тусгаарлагч бодис дэвсэж байгуулсан. Уул уурхайн ижил төстэй төслүүдийн усан сангийн байгууламжуудын хувьд энэхүү тусгаарлагч материал нь урагдаж, цоорох зэргээр шүүрэл нэвтрэлт явагдаж буй тохиолдол цөөнгүй ажиглагддаг тул усан санд</p>							

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
<p><i>нэмэлтээр нөөц усан сан байгуулж ашиглах нь зүйтэй. Нөөц усан санг байгуулахдаа одоо ашиглаж буй усан сангийн байгууламжийн ачаалал хэтрэх үед бохир урсацыг шилжүүлэх боломжтой байхаар байгуулах ба тусгаарлах материал урагдаж нэвтрэлт шүүрэлт явагдсан тохиолдолд уг санг засан сэлбэх боломжтой байхаар төлөвлөх нь зүйтэй.</i></p>							
В.12.	Усны тухай хуулийн 32 дугаар зүйл “Усны барилга байгууламж” 1 дэх хэсэг “Усны барилга байгууламжийн зураг, төсөл боловсруулах, барих ажлыг зөвхөн тусгай зөвшөөрөл бүхий мэргэжлийн байгууллага гүйцэтгэнэ”	Усны барилга байгууламжийн зураг төсөлтэй танилцах боломжгүй байв		-	-	-	Аудитын хязгаарлалтад хамаарна
В.13.	Усны тухай хуулийн 30 дугаар зүйл. “Ус ашиглагчийн үүрэг, ус ашиглагчид тавигдах шаардлага”, 5 дахь хэсэг “Биологийн нөөц хамгаалах байгууламжгүй болон усыг үргүй зарцуулж ууршуулах, газрын хөрсийг намагжих, давсжих, эвдрэхэд хүргэхээр усны барилга байгууламж, усан сан, далан, суваг байгуулахыг хориглоно”	Мөрдсөн		3	-	3	
В.14.	Усны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 3 дугаар хэсэг “Усны сан бүхий газрын эргээс 200 метрээс доошгүй зайд энгийн хамгаалалтын бүс, ус хангамжийн эх үүсвэрээс 100 метрээс доошгүй зайд эрүүл ахуйн бүс тогтооно”		MV-018914, MV-018915, MV-018916 Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн хамрах хүрээ БОАЖЯ-ны Ой, ус тусгай хамгаалалттай газрын кадастрын лавлагааны мэдээллийн сангийн мэдээллээр давхцалтай байна. [19]	-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
<p><i>Цацраг идэвхит ашигт малтмалын орд нь Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хорилох тухай хуулийн 4-р зүйлийн 4.1 дэх хэсэгт хамаарахгүй боловч Цөмийн энергийн тухай хуулийн 6-р зүйлийн 6.1-т заасан стратегийн ач холбогдол бүхий ашигт малтмалын ордын ангилалд хамаардаг гэж мэдэгдсэн. (2022 оны АҮАТ-ний хавсралт, 69 х)</i></p>							

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ²	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
В.15.	БОННУ, ТЖБОМТ Хяналтын 22 дооноогоос дээж авч шинжлүүлэх Усны түвшин болон горимыг хянана	Төлөвлөсөн үзүүлэлт ба давтамжийг мөрдөж шинжилгээг Геологийн төв лабораториор гүйцэтгүүлсэн. [24]		5	-	5	
В.16.	БОННУ, ТЖБОМТ Хаягдал усны шүүрүүлэх талбайн эхний болон сүүл хэсгээс жилд 1 удаа дээж авна	Төлөвлөсөн үзүүлэлт ба давтамжийг мөрдөж шинжилгээг Геологийн төв лабораториор гүйцэтгүүлсэн. [24]		5	-	5	
В.17.	БОННУ, ТЖБОМТ Иргэдийн оролцоотой хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хүрээдн малчдын гар худгаас дээж авах	Төлөвлөсөн үзүүлэлт ба давтамжийг мөрдөж шинжилгээг Геологийн төв лабораториор гүйцэтгүүлсэн. [24]		5	-	5	
В.18.	БОННУ, ТЖБОМТ Ахуйн усны чанарын хяналт	Төлөвлөсөн үзүүлэлт ба давтамжийг мөрдөж шинжилгээг Геологийн төв лабораториор гүйцэтгүүлсэн. [24]		5	-	5	
Нийт оноо				74	0	74	
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				100.0	0.0	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 2.2.

Хүснэгт 2.2. Усны нөөц ашиглалт, чанар бохирдлын үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
-	-

ГУРАВ. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ БА ТЕХНИКИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ

Дэд зорилт:

Төслийн үйл ажиллагаанаас хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлж буй нөлөөлөл болон шимт хөрсний овоолго байгуулан ажиллаж байгаа эсэх, хөрсний үржил шимийн үзүүлэлт шаардлагын түвшинд хүрж буй эсэх, талбайн хөрс хүнд металаар бохирдсон эсэх, жил бүрийн Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт техникийн нөхөн сэргээлтийг төлөвлөгөөний дагуу тусган гүйцэтгэдэг эсэх, техникийн нөхөн сэргээлт нь стандартын шаардлага хангаж буй эсэхэд үнэлэлт, дүгнэлт өгч, зөвлөмж боловсруулахад аудитын зорилго оршино.

Ерөнхий мэдээлэл

“Бадрах энерги” ХХК-ий MV-018914, MV-018915, MV-018916 ТЗ-тэй талбайн ашиглалтыг анхны ТЗ эзэмшигч ашиглаж эхэлсэн хугацаанаас хойш кемпийн ашиглалтын зориулалтаар 12.93 га (Зөөвч Овоо кемп 7.35 га, Дулаан уул кемп 3.88 га, Өмнөт талбай дахь өрмийн кемп 1.7 га), туршилтын хоёр үйлдвэрийн зориулалтаар 2.15 га (Зөөвч Овоо туршилтын үйлдвэр 1.36 га, Өмнөтийн туршилтын үйлдвэр 0.79 га), шаврын сангийн (3.22 га) зориулалтаар газар ашигладаг. Өмнөтийн туршилтын үйлдвэрийг (ISR) 2010 онд ашиглаж байгаад зогсоосон. Зөөвч Овоо туршилтын үйлдвэрийн (ISR) үйл ажиллагааг жигдрүүлж цаашид олборлолт явуулахаар зорьж байгаа. Өнөөгийн байдлаар уурхай нь зөвхөн дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд төлөвлөсөн талбайд нөхөн сэргээлтийн ажил гүйцэтгэдэг.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 3.1. Хөрсөн бүрхэвч ба техникийн нөхөн сэргээлтийн аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ³	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
С.1.	Газрын хэвлийн тухай хуулийн 41 ¹ дүгээр зүйлийн 2 дугаар хэсэг “Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээг үндэслэн байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг арилгах, ашигт малтмалын орд, түүний хэсэг дээр малтсан газрыг дарах буюу цаашид ашиглаж болохуйцаар засаж тохижуулах, хөрсийг нь нөхөн сэргээх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ”	ТЖБОМТ-ний хүрээнд эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх ажил төлөвлөгдөөгүй. [14] Төлөвлөсөн хэмжээний гүйцэтгэлийн нийцлийг хянах боломжгүй.	-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна	
С.2.	Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалын хавсралт “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ын 4.3.2 дугаар хэсэг “Нөхөн сэргээлт хийсэн талбайг зохих журмын дагуу орон нутгийн холбогдох байгууллагад хүлээлгэн өгөх”	ТЖБОМТ-ний хүрээнд эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх ажил төлөвлөгдөөгүй. [14]	-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна	
С.3.	Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалын хавсралт, 2.1.1. Хөдөө аж ахуйн чиглэлээр нөхөн сэргээх шаардлага, 4.1. Нөхөн сэргээх үйл ажиллагааны техникийн үе шат, 4.3.1. Алтны ордын нөхөн сэргээлтийн шаардлагууд	Гүйцэтгэсэн НС-ийн чанарын хувьд нийцлийг тодорхойлох боломжгүй.	10	-	10		

³ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ³	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
С.4.	“Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ын 4.3.2 “... Шимт хөрсийг аль болох богино хугацааны дотор нөхөн сэргээлтэд эргүүлэн ашиглах бөгөөд ашиглах боломжгүй бол ашиглалтын явцад дахин хөндөгдөхөөргүй тусгай талбайд овоолго хийж, нөөцлөн хадгална”	Уурхайн бүтээн байгуулалтын явцад эвдрэлд өртсөн талбайгаас шимт хөрсийг урьдчилан хуулж урт хугацаанд хадгалах тусгай овоолго үүсгэж байна.		10	-	10	
С.5.	Хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дүгээр хэсэг “Хот тосгон, суурин газрын хөрс хамгаалах, цөлжилтөөс сэргийлэхэд ... арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ” 4 дүгээр дэд хэсэг “иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага эзэмшлийн болон өмчлөлийн газрын 10 хувиас доошгүй талбайд зохих журмын дагуу мод тарьж, зүлэгжүүлэх”	Дулаан уул кемпийн ногоон байгууламж кемпийн эдэлбэрийн 6 хувийг эзэлж байна.	Зөвч овоо хээрийн анги ногоон байгууламжийн тохижилтыг эдэлбэрийн 10 хувьд хүргээгүй	2	1	3	
С.6.	Газрын тухай хуулийн 50 дугаар зүйл. Газрыг үр ашигтай, зохистой ашиглах, хамгаалах нийтлэг шаардлага, 50.1.1. “газрын төлөв байдал, чанарыг хадгалах, байгалийн аясаар болон хүний үйл ажиллагааны улмаас хөрсний үржил шим буурах, газрын ургамлын бүрхэвч талхлагдах, хөрс элэгдэх, эвдрэх, хуурайших, намагжих, давсжих, бохирдох, хордохоос сэргийлэх арга хэмжээг өөрийн зардлаар хариуцах”	Уурхайн уулын хэсгийн техникийн засвар, үйлчилгээний газар хөрсийг их хэмжээгээр бохирдуулах үйл ажиллагаа бүхий нэгжүүдэд тос асгаж хөрсийг бохирдуулсан байдал харьцангуй бага ажиглагдаж байна.		5	-	5	

Асгарсан тосоор хөрс бохирдох тохиолдолд элсээр саармагжуулан бохирдолтой хэсгийг хуулж аван хог хаягдал руу ачуулах нь орчны бохирдлыг бууруулах арга хэмжээ төдийлөн байж чадахгүй ба бохирдлын хэмжээг бууруулахгүйгээр байрилыг өөрчилж буй шийдэл болохыг анхаарах шаардлагатай.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ³	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
<p><i>Бохирдсон тостой хөрсийг биобэлдмэлээр задалж бохирдлын түвшинг бууруулах арга хэмжээ байдаг хэдий ч манай орны хувьд нэвтрээгүй, бэлдмэлүүдийг зөвхөн импортоор оруулж ирэх боломжтой. Бохирдсон хөрсийг бохирдолтой хэсгийн хамт хуулж үл нэвчүүлэх материал (HDPE) дэвссэн тусгай хаягдлын цэгт түр хадгалж уурхайг хаах үед аюултай хаягдлын зөвшөөрөгдсөн цэгт, заавар журмын дагуу зайлуулах нь зүйтэй. Мөн тосоор бохирдсон гадаргууг хуулж цэвэрлэсэн хэсэгт үл нэвчүүлэгч материал дэвсэж ажилласан тосны хаягдлыг хадгалах нь зүйтэй.</i></p>							
С.7.	Газрын тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 3 дугаар хэсэг “Газар эзэмшигч ... үүрэг хүлээнэ” 2 дахь хэсэгт “газрыг үр ашигтай, зохистой ашиглах, хамгаалах, байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль тогтоомж болон төрийн эрх бүхий байгууллагаас газар ашиглалттай холбогдуулан тавьсан нийтлэг шаардлагыг биелүүлэх”	Уурхайн хаягдлын агуулахын зориулалтаар ашиглалтад өртсөн газар 0.51 га ба нийт туслах барилга объектуудын 0.5%-ийг эзэлж байна.		1	-	1	
С.8.	БОННУ, ТЖБОМТ Зөөвч Овоо талбайн хяналтын 6 цэг, Дулаан Уул талбайн хяналтын 10 цэгээс хими физикийн ерөнхий үзүүлэлтүүдийг тогтооно	Төлөвлөсөн үзүүлэлт ба давтамжийг мөрдөж шинжилгээг Геологийн төв лабораториор гүйцэтгүүлсэн. [29]		5	-	5	
Нийт оноо				33	1	34	
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				97.1	2.9	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 3.2.

Хүснэгт 3.2. Хөрсөн бүрхэвч ба ТНС-ийн үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
С.5.	Ажилчдын хотхоны хэсгийн ногоон байгууламжийн тохижилтыг хотхоны эдэлбэр газрын 10%-д хүргэх

ДӨРӨВ. БИОЛОГИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ, УРГАМЛАН НӨМРӨГ БА БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДАЛ

Дэд зорилт:

Төслийн үйл ажиллагаанаас амьтны аймаг, ургамлан нөмрөг, түүний төлөв байдал өөрчлөгдөх, хууль, тогтоомж, стандартын мөрдөлт шаардлагын түвшинд явагдаж байгаа эсэх, биологийн нөхөн сэргээсэн явц хэрхэн явагдаж байгааг газар дээр нь тодруулах, хэмжиж зураглах, үнэлэлт, дүгнэлт өгч, зөвлөмж боловсруулахад аудитын зорилго оршино.

Ерөнхий мэдээлэл

Төслийн нутаг дэвсгэрт туршилтын үйлдвэрийн үйл ажиллагааг 2020-2022 оны хугацаанд эрхэлж өнөөгийн байдлаар үйлдвэрийн үйл ажиллагааг түр зогсоосон байдалтай байна. Үйлдвэрийн барилга объектуудын бүтээн байгуулалтын явцад эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлтийн ажлыг өмнөх жилүүдэд хийж дуусгасан бөгөөд тайлант хугацаанд шинээр газар ашиглалт явуулаагүй ба үүнтэй холбогдуулан ТНС, БНС-ийн ажил төлөвлөгдөөгүй байна.

БОННУ-ний тайлангийн БОМТ-ний дагуу төсөл хэрэгжүүлэгч нь Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээнэ. БОННУ-нд дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хүрээнд “Заган ойг тарималжуулах” талбай байгуулахаар тусгасан ба энэ чиглэлээр ойжуулах ажлын бэлтгэл ажлууд болох хүлэмж барьж суулгацын талбайг бэлтгэх ажлыг хийж гүйцэтгэсэн. 2022 оны байдлаар 3.7 га газрыг ойжуулах ажил хийгдсэн.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 4.1. Биологийн нөхөн сэргээлт, ургамлан нөмрөг ба биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгааллын аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁴	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
D.1.	Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалын хавсралт “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ын 4.3.2 дугаар хэсэгт “Нөхөн сэргээлт хийсэн талбайг зохих журмын дагуу орон нутгийн холбогдох байгууллагад хүлээлгэн өгөх”	ТЖБОМТ-ний хүрээнд эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлтийн ажил төлөвлөөгүй [14]		-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
D.2.	Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалын хавсралт “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ын 5.3 дугаар хэсэг	ТЖБОМТ-ний хүрээнд эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлтийн ажил төлөвлөөгүй [14]		-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
D.3.	Байгалийн ургамлийн тухай хуулийн 7.6., 7.7. дугаар зүйл “Харь ургамлыг төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр байгальд тарималжуулахыг хориглох”	ДХТ-ний ажлын хүрээнд хийгдсэн тариалалтад харь зүйлийн ургамал тариалаагүй		1	-	1	
D.4.	БОННУ, БОМТ “Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний хөтөлбөр боловсруулах”	ДХТ-ний хүрээнд төлөвлөсөн хүлэмжийг байгуулж		10	-	10	

⁴ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁴	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
		ойжуулах ажлыг гүйцэтгэж эхэлсэн.					
D.5.	Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг “Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглоно”	Тайлант хугацаанд шинээр газар нутгийг ашиглах ажил явагдаагүй ба үүнтэй холбогдуулан заган ойд газрын ашиглалт явагдаагүй.		1	-	1	
<p><i>Тайлант хугацаанд заган ойн огтлол хийж газар ашиглаагүй боловч цаашид огтлох шаардлага үүсэх тохиолдолд Ойн тухай хуулийн 42-р зүйлд заасан шаардлагыг биелүүлсний үндсэн дээр газар ашиглалт явуулах боломжтой болохыг анхаарах нь зүйтэй.</i></p> <p><i>/Ойн тухай хуулийн 42 дугаар зүйл.</i></p> <p><i>“Ойн санд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх” 42.1. “Иргэн, ойн нөхөрлөл, аж ахуйн нэгж, байгууллага дараах үйл ажиллагаа явуулснаас ойн сан, түүний нөөцөд хохирол учруулсан бол учирсан шууд хохирлыг нөхөн төлнө:” 42.1.5.үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэх, ашигт малтмал олборлох зэрэг үйл ажиллагаа явуулахдаа ойг устгасан/</i></p>							
D.6.	Амьтны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл.”Агнуурын амьтан агнах, барихтай холбогдсон зарим үйл ажиллагааг хориглох”, 11.1.4. “агнуурын амьтны үүр, ичээ ухах, гэмтээх”	Төслийн орчмын нутаг дэвсгэрт аудитын судалгааны ажиглалт хийх явцад тухайн орчимд үхсэн болон хордсон амьтны сэг зэм таараагүй болно.		1	-	1	
Нийт оноо				13	0	13	
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				100.0	0.0	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 4.2.

Хүснэгт 4.2. БНС, БОЯБДХ арга хэмжээний үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
-	-

ТАВ. АГААРЫН ЧАНАР, ФИЗИК НӨЛӨӨЛӨЛ

Дэд зорилт:

Төслийн үйл ажиллагааны улмаас агаар орчин бохирдох улмаар хүний эрүүл мэнд, байгууллагад учирч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэхийн тулд төсөл хэрэгжүүлэгчийн зүгээс авч хэрэгжүүлж буй агаар орчныг хамгаалах ажлын менежментийг сайжруулах, холбогдох хууль тогтоомжоор хүлээсэн үүргийг нь таниулах, БОННУ (Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр)-ийн хэрэгжилтийг авч үзэж сайжруулах зөвлөмж өгөхөд оршино.

Ерөнхий мэдээлэл

Төслийн агаарын чанарт нөлөөлөх эх үүсвэрүүдэд дараахь төрлийн эх үүсвэр, үйл ажиллагаанууд хамаарч байна. Үүнд:

- Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнөөс үүсэх тоос, тоосжилт
- Тээврийн хэрэгслүүдийн хөдөлгүүрийн утаа, тортог
- Дизель цахилгаан үүсгүүрээс ялгарах утаа тортог
- Химийн бодисын агуулахууд болон үйлдвэрийн барилгын агааржуулах хоолойноос ялгарах ББ-ууд тус тус хамаарна.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 5.1. Агаарын чанар, физик нөлөөллийн аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁵	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		

⁵ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁵	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
E.1.	Агаарын тухай хуулийн 18 дугаар зүйл “Агаарын бохирдлын томоохон суурин эх үүсвэр ашиглах зөвшөөрөл”	Төслийн агаар бохирдуулах суурин эх үүсвэрүүдээс гарч буй хаягдлын жилийн нийлбэр хэмжээгээр нь агаарын бохирдлын томоохон эх үүсвэрт хамаарах эсэхийг одоогоор эрх бүхий байгууллагаар тогтоолгоогүй байгаа	-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна	
<p><i>Агаарын бохирдлын томоохон эх үүсвэр эсэхийг тогтоох ажлыг одоогоор эрх бүхий байгууллагаас албан ёсоор гүйцэтгэж эхлээгүй байгаа ба манай оронд ажиллаж буй агаарын чанарын лабораторуудын хүчин чадлын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй уурхай, үйлдвэрүүдийн бохирдлын эх үүсвэрүүд дээр шууд хэмжилт хийх боломжгүй байгаатай холбогдуулан Агаарын тухай хуулийн 18, 23 дугаар зүйлүүд, Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хуулийн 4.1.5 дугаар зүйлийн дагуу бохирдлын томоохон эх үүсвэр ашиглах зөвшөөрөл, агаар бохирдуулсны төлбөрийн асуудлыг орхигдуулсаар байна. Мөн Агаарын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 3 дугаар хэсэгт заасан “Төрийн захиргааны төв байгууллага нь энэ хуулийн ... заасан бохирдуулах бодисын зөвшөөрөгдөх хаягдлын хэмжээг тогтоох журмыг батална” гэж заасны дагуу холбогдох журмыг одоогоор батлуулаагүй байгааг дурдах нь зүйтэй.</i></p>							
E.2.	Агаарын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйл “Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн ... эрх, үүрэгтэй” 1.9 дүгээр хэсэг “агаарын бохирдлыг бууруулах техник, технологи, шингэрүүлсэн хийн түлш, бусад эх үүсвэрийг ашиглах”	Уурхай нь хотхоны болон уулын хэсгийн цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээг дизель эх үүсвэрээс хангадаг	-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна	
<p><i>Төсөл нь орон нутгийн дэд бүтэц сул хөгжсөн хэсэгт байршиж үйл ажиллагаа явуулдаг тул төвлөрсөн ЦЭХ-ний эх үүсвэрт холбогдох боломжгүй юм. Төвлөрсөн ЦЭХ-ний эх үүсвэрт холбогдох боломжгүй хэсэгт өнөөгийн байдлаар дизель эх үүсвэр байж болох бохирдол багатай эх үүсвэрт хамаарч байгаа юм.</i></p>							
E.3.	Агаарын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйл “Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн ... эрх, үүрэгтэй” 1.9 дүгээр хэсэг “агаарын бохирдлыг бууруулах техник, технологи, шингэрүүлсэн хийн түлш, бусад эх үүсвэрийг ашиглах”, 21 дүгээр зүйлийн 5 дугаар хэсэг “Агаар хамгаалах шаардлага хангаагүй техник, технологи нэвтрүүлэх, материал, бодис, бүтээгдэхүүнийг хэрэглэх, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл ашиглахыг хориглоно”	Ажилчдын байрны душ угаалгын газрын халаалтын системд цахилгаан халаагуурыг ашигладаг.	5	-	5		
E.4.	Агаарын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйл “Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн ... эрх, үүрэгтэй” 1.9 дүгээр хэсэг “агаарын бохирдлыг	Нарны цахилгаан үүсгүүрүүдийг нэмэлтээр гэрэлтүүлэгт ашигладаг	2	-	2		

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁵	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	бууруулах техник, технологи, шингэрүүлсэн хийн түлш, бусад эх үүсвэрийг ашиглах”						
Е.5.	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг “Төлбөр төлөгч нь автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгсэлд ногдох жилийн төлбөрийг жилд нэг удаа тухайн жилийн 6 дугаар сарын 01-ний өдрөөс өмнө харьяалах татварын албанд төлөх бөгөөд автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн техникийн үзлэгийн гэрчилгээ нь агаарын бохирдлын төлбөр төлсөн тухай тэмдэглэлтэй байна” ТЖБОМТ Машин механизмын үзлэг оношилгоонд хамруулах , тэдгээрийн агаарын бохирдлын төлбөр төлөх		Байгууллагын нэр дээр бүртгэлтэй өөрөө явагч хэрэгслийн агаарын бохирдлын төлбөр төлсөн баримтын хувьтай танилцах боломжгүй байв.	-	-	-	Аудитын хязгаарлалтад хамаарна
Е.6.	ТЖБОМТ Төслийн талбайн болон эргэн тойрны бүсэд агаарын тоосонцор хэмжих хяналтыг хийх		Төслийн нутгийн агаарын чанар, бохирдлын мониторингийг БОННУ, ТЖБОМТ-нд тусгаж төлөвлөсний дагуу жилд 1 удаа давтамжтайгаар хийх үүргийг хүлээж ажиллаж байгаа өнөөгийн байдлаар шинжилгээг хийж гүйцэтгээгүй байна.	-	2	2	
Нийт оноо				7	2	9	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁵	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				77.8	22.2	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 5.2.

Хүснэгт 5.2. Агаарын чанар, физик нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
Е.5.	Байгууллагын нэр дээр бүртгэлтэй өөрөө явагч хэрэгслийн агаарын бохирдлын төлбөрийн баримтыг архивлах
Е.6.	Агаарын чанарын хяналт шинжилгээг хөтөлбөрт заасны дагуу жилд 1-2 удаа хийж гүйцэтгэх

ЗУРГАА. ХИМИЙН ХОРТ БОДИС, ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ

Дэд зорилт:

Төслийн үйл ажиллагаанаас гарч буй хог хаягдал, химийн бодисын нөлөөнөөс байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд, байгууллагад учирч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор компанийн зүгээс авч хэрэгжүүлж буй хог хаягдал, химийн бодисын менежментийг сайжруулах, холбогдох хууль тогтоомж, тогтоол, журмын хүрээнд хүлээсэн үүргийг нь таниулах, үнэлгээ дүгнэлт өгч, зөвлөмж боловсруулахад оршино.

Ерөнхий мэдээлэл

Төслийн үйл ажиллагаанаас ахуйн гаралтай (АХХ) болон техникийн гаралтай хог хаягдлууд (ТХХ) үүсч байна. ТХХ-д актлагдсан тоног төхөөрөмж, төмөр эд анги, техникийн засвар үйлчилгээний ажилласан тос, техникийн актлагдсан тоног төхөөрөмж болон бусад техникийн хог хаягдлууд (химийн бодисын сав баглаа боодол, үйлдвэрийн хэсгийн угаалга цэвэрлэгээнээс гарсан бохирлогдсон алчуур даавуу) хамаарч байна. Бүх төрлийн хог хаягдлаас хоёрдогч түүхий эд болох төмрийн хаягдал, дахивар зэргийг ялгаж үлдэх хэсгийг ахуйн хаягдлын хамт хаяж тээвэрлэх замаар устгал хийж байна.

Химийн бодисын хувьд техникийн засвар үйлчилгээний тос болон авто засварын баллонт хийнүүд, мөн тэсрэх материал, тэсэлгээний хэрэгслүүд ашиглагдаж байна.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 6.1. Химийн хорт бодис, хог хаягдлын менежментэд хийгдсэн аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
<i>Хог хаягдал</i>							
F.1.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйл 2 дугаар хэсэг “Энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх үйл ажиллагааг сум, сумын Засаг даргатай гэрээ байгуулсан иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага гүйцэтгэнэ”	Улаанбадрах сумын Засаг даргатай “Хог хаягдлын гэрээ”-г 2022 оны 3 сард байгуулсан. [27]		5	-	5	
F.2.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйл “Хог хаягдлын талаар иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эрх, үүрэг” 2 дахь хэсгийн 7 дугаар дэд хэсэг “хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг тогтоосон хугацаанд төлөх”	2022 онд байгуулсан гэрээний дагуу ноогдуулсан хог хаягдлын хураамжид 2,880,000.0 төгрөг төлсөн. [39]		1	-	1	
F.3.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэг “... журмын дагуу энгийн хог хаягдлаа ангилан ялгах”, 2.2 дахь хэсэг “... заасан шаардлагыг хангасан хогийн савтай байх”, 2.8. дахь хэсэгт “хог хаягдлыг бууруулах, ангилах, дахин ашиглах, зүй зохистой хаях дадал зуршлыг хэвшүүлэх”	Энгийн хог хаягдлыг цуглуулах савыг төрөлжүүлсэн. Техникийн овор ихтэй хог хаягдлыг ялгадаг. Мөн энгийн хог хаягдлыг ангилан ялгаж хаях тал дээр тодорхой оролдлогуудыг хийсэн.		10	-	10	
F.4.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1.1 дэх хэсэг “хог хаягдлыг	МБЦИХ буюу үйлдвэрийн угаалга цэвэрлэгээнээс		2	-	2	

⁶ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	ангилах, ачих, цуглуулах технологид нийцсэн”, 1.3 дахь хэсэг “хог хаягдал салхиар тархах, хур тунадасны ус хуримтлагдах, шүүрэл ялгарахаас сэргийлсэн”	үүссэн бохирлогдсон алчуур даавууны хаягдлыг тусгайлан тохижуулсан агуулахад хадгалалт явуулдаг.					
F.5.	“Хог хаягдлын тухай” хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 3 дугаар хэсэг “Хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаа эрхэлдэг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага энгийн хог хаягдлын мэдээг батлагдсан маягтын дагуу сум дүүрэгт, аюултай хог хаягдлын мэдээг аймаг, нийслэлд тогтоосон хугацаанд хүргүүлнэ”, Аюултай хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, савлах, түр байршуулах, тээвэрлэх, аюулгүй болгох, хадгалах, устгах журмын 5.3 дугаарт “аюултай хог хаягдал гаргагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага үйл ажиллагаандаа дотоодын хяналт тавьж тайлан, мэдээг тогтоосон хугацаанд мэргэжлийн хяналтын байгууллагад гаргаж өгөх”	ГЖБОМТ-ний биелэлтийн тайланд хог хаягдлын үүсч зайлуулж буй хэмжээг хөтөлж ажилласан. [16]		2	-	2	
F.6.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 2 дугаар хэсэг “Хог хаягдлын талаар иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага дараахь үүрэг хүлээнэ” 13 дахь дэд хэсэг “хамгийн боломжит арга технологи, байгаль орчинд ээлтэй арга ажиллагааг нэвтрүүлэх замаар хог хаягдлаас хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд үзүүлэх	Төслийн нутагт үүсч буй аюултай хог хаягдлын хэсгийг (ажилласан тос тосолгооны материал, хаягдал дугуй) тусад нь хадгалж байна.		2	-	2	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	нөлөөллийг бууруулах”						
F.7.	Хог хаягдлын тухай хуулийн 10-р зүйлийн 2 дугаар хэсэг “Хог хаягдлын талаар иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эрх, үүрэг” 11 дахь дэд хэсэг “барилга барих, буулгах, засварлах үйл ажиллагаанаас гарах хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, устгах, булшлах эрх бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад шилжүүлж, үйлчилгээний хөлсийг хариуцах”	“Ажилласан тос нийлүүлэх гэрээ”-г “Алтан оршихуй” ХХК-тай хүлээн авагч байгууллагатай гэрээ байгуулах ажил 2022 онд хийгдсэн. [40]		5	-	5	
Химийн бодис							
F.8.	“Химийн хортой болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулахын барилгад тавих ерөнхий шаардлага” MNS6458:2014	Шинэ тос, тосолгооны материалыг бага хэмжээгээр нийлүүлж шууд ашигладаг ба их хэмжээгээр урьдчилан хадгалдаггүй гэж мэдэгдэж байв		-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
F.9.	“Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам”-ын 13.7 заалт	Химийн бодисын (тос, техникийн шингэн гэх мэт) ашиглалт зарцуулалтын бүртгэл хөтөлж, тайлан мэдээг холбогдох байгууллагад хүргүүлдэг. [16]		1	-	1	
F.10.	“Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам”-ын 3.1.1.1 болон 3.1.1.6 заалтууд	Тус төсөл нь технологийн зориулалтаар ашиглаж буй 6 нэр төрлийн химийн бодис ашиглах тусгай зөвшөөрлийг БОАЖЯ-наас 2021 онд авсан. [32] Тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй хугацаа 2023 оны		7	-	7	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
		12 сард дуусгавар болно.					
F.11.	“Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам”-ын 13.7 заалт	Ашиглагдах химийн бодисуудад хаяг шошгожуулалт, зохих тэмдэг тэмдэглэгээг хийж, шинж чанараас нь хамааруулж ангилан хадгалсан		1	-	1	
F.12.	Химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл. “Химийн хорт болон аюултай бодис ашиглахад тавих үндсэн шаардлага” 1 дэх хэсэг “Химийн хорт болон аюултай бодис ашиглахтай холбоотой үйл ажиллагааг хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны нөхцөл, шаардлагыг бүрэн хангасан зориулалтын байр, талбайд явуулна.”	Химийн бодис хадгалж буй агуулахад МХГ-ын улсын байцаагчаар 2018 онд дүгнэлт гаргуулсан. [33] Дүгнэлтээр агуулахыг MNS 6458 : 2014 Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага стандартыг хангасан гэж үзсэн.		5	-	5	
F.13.	MNS 6458 : 2014 Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам”	Химийн бодисын агуулахуудын хувьд MNS 6458 : 2014 “Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага” стандартын холбогдох шаардлагуудад нийцэж байна		10	-	10	
Хүснэгт 6.1.2. Химийн бодис болон химийн бодисын хаягдлын хадгалах горимын шинжилгээ							
б а р и		Шаардлага			Хэрэгжилт		

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо				Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл				
			Хүхрийн хүчил	Аммиакийн ус	Пероксид	Ион солилцооны давсирхай	Давс NaCl	Флокулянт	
Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах журам	3.1.1.1. химийн хорт болон аюултай бодис нь зориулалтын сав, баглаа боодол, стандартын шаардлага хангасан хаяг, шошготой байна		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.2. үйлдвэрлэгчээс гаргасан хор аюулын лавлах мэдээллийг үндэслэн бодис нэг бүрээр боловсруулсан аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг байгаль орчны болон гамигаас урьдчилан сэргийлэх хяналтын улсын байцаагчаар хянуулж, өөрийн байгууллагын даргаар баталгаажуулсан		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.3. химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах төлөвлөгөө боловсруулж, аймаг, нийслэлийн Онцгой байдлын газар, хэлтсээр батлуулсан.		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.4. химийн хорт болон аюултай бодистой харьцаж ажиллагсдыг сургалтанд (бодис бүрийн хор аюулын лавлах мэдээлэл, аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаа, болзошгүй ослын үед ажиллах төлөвлөгөө гэх мэт) хамруулж, гарын үсэг зуруулсны дараа ажиллуулах ба сургалтанд хамрагдаагүй тохиолдолд химийн бодистой харьцаж ажиллахыг хориглоно		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.5. болзошгүй аюул, ослын үед ашиглах зориулалтын, бүрэн ажиллагаатай гал унтраах анхан шатны багаж, хэрэгсэл, хор саармагжуулах бодис, уусмалыг ажлын байранд байрлуулах ба химийн бодистой харьцаж ажиллагсдыг арьс, нүд болон амьсгал хамгаалах зориулалт бүхий, стандартын шаардлага хангасан хүн нэг бүрийн хамгаалалтын хэрэгслэлээр хангасан		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.5. болзошгүй аюул, ослын үед ашиглах зориулалтын, бүрэн ажиллагаатай гал унтраах анхан шатны багаж, хэрэгсэл, хор саармагжуулах бодис, уусмалыг ажлын байранд байрлуулах ба химийн бодистой харьцаж ажиллагсдыг арьс, нүд болон амьсгал хамгаалах зориулалт бүхий, стандартын шаардлага хангасан хүн нэг бүрийн хамгаалалтын хэрэгслэлээр хангасан		+	+	+	+	+	+	
	3.1.1.6. Энэхүү журмын 1 дүгээр хүснэгтийн А баганад хамаарагдах химийн бодисыг Б баганад хамаарах химийн бодистой хамт хадгалах, тээвэрлэхийг хориглоно;		+	+	+	+	+	+	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар	
				Нийцэл	Үл нийцэл			
	3.2.1.2. химийн хорт болон аюултай бодисын агуулахыг хүн ам оршин суугаа газраас 300-аас доошгүй метрийн зайд, үер усанд автахааргүй байрлалд байрлуулах ба агуулах нь галд тэсвэршилтийн зэргийг хангахуйц материал, хийцтэй, болзошгүй ослын үед хөрсөнд болон гадагш бодис алдагдахааргүй шал (цементэн болон плитан), бат бэх хамгаалалт бүхий цонх, хаалга, үерийн далан, хамгаалалтын сувагтай байна.			+	+	+	+	+
	3.2.1.4. химийн бодисын агуулах нь хэд хэдэн хэсгээс бүрдсэн тохиолдолд тэдгээрийг хадгалах бодисын хэмжээнээс хамаарч гал тархах боломжийг хязгаарласан зайд байрлуулах ба хэсэг бүр нь дотроо хамт хадгалж болох бүлэг бодисыг тусад нь хадгалах зориулалт бүхий өөр хоорондоо битүү тусгаарлагдсан өрөө тасалгаатай байна;			+	+	+	+	+
	3.2.1.5. химийн бодисын нэг агуулахад 500 тонноос, агуулахын доторхи нэг тасалгаанд 50 тонноос ихгүй бодис хадгална;			+	+	+	+	+
	3.2.1.6. эрдэм шинжилгээний болон лаборатори, үйлдвэрлэлийн зориулалтаар хэрэглэх бага хэмжээний /50 кг хүртэл/ химийн хорт болон аюултай бодисыг тухайн хэрэглэгчийн байранд тусгайлан бэлдсэн өрөөнд хадгална. Өрөө нь агааржуулах төхөөрөмжтэй байх ба цэвэр, бохир усны системд холбогдсон;			+	+	+	+	+
	3.2.1.7. химийн бодисыг хүний нүдний түвшингээс дээш түвшинд байрлах тавиур дээр тавихыг хориглох бөгөөд химийн бодисын тавиур нь гулсаж унахаас хамгаалсан хаалт, саадтай байна;			+	+	+	+	+
	3.2.1.9. шингэн химийн бодисыг хагардаггүй эсвэл бат бөх хагардаггүй давхар савалгаатай саванд хадгалах ба хадгалах агуулахын температур нь тухайн бодисын хадгалах нөхцөлд тохирсон байвал зохино;			+	+	+	+	+
	3.2.1.10. дэгдэмхий эсвэл хурц үнэртэй химийн бодисыг шаардлага хангахуйц агааржуулалын системээр тоноглогдсон агуулахад хадгална;			+	+	+	+	х
	3.2.1.11. бүх химийн бодис, ялангуяа шатамхай шингэнийг халаалтын хэрэгсэл, системээс хол, шууд нарны гэрэл тусахааргүй нөхцөлд хадгална.			+	+	+	+	х
	3.2.1.12. химийн бодисын агуулахад асгарч гойжсон эсвэл эвдэрхий сав, баглаа боодолтой химийн бодисыг хадгалахыг хориглоно;			+	+	+	+	+
	3.2.1.15. химийн бодисын агуулах нь ажиллагсдын гар угаах, усанд орох, хувцас солих нөхцлөөр хангагдсан;			+	+	+	+	+
	3.2.1.13. химийн бодисын агуулахад ил гал гаргах, чүдэнз зурахыг хориглоно;			+	+	+	+	+

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар			
				Нийцэл	Үл нийцэл					
	3.2.1.16. агуулахад хадгалж буй химийн бодисын хор, аюулын шинж чанараас хамааруулан зохих анхааруулах тэмдэг, дохио үг, аюулын тухай тэмдэглэгээг агуулахын гадна болон дотор харагдахуйц байрлалд тодоор зурж, бичиж байрлуулна /Жишээлбэл: галын аюултай, хортой гэх мэтийг анхааруулсан тэмдэг, "Шатамхай шингэн", "Хортой", "Идэмхий" гэх мэт дохио үг/;			+	+	+	+	+	+	
	3.2.1.17. химийн бодисын агуулах нь гаднын хүн үл нэвтрэх хаалт, цоожтой байх ба онцгой хортой, аюултай бодис хадгалах агуулах нь зөвхөн хариуцагч этгээдийн хувийн тэмдэг бүхий лацаар битүүмжлэгдсэн;			+	+	+	+	+	+	+
	3.2.1.18. агуулах нь хадгалж буй бодисын ангилал, нэр төрөл, тоо хэмжээг тусгасан байнгын бүртгэлтэй байна;			+	+	+	+	+	+	+
	3.2.1.19. химийн бодисын агуулахад хүнсний зүйл хадгалах, хэрэглэхийг хориглоно.			+	+	+	+	+	+	+
	3.5.1. химийн хорт болон аюултай бодисын хаягдал, ашиглалтын хугацаа дууссан, чанарын шаардлага хангахгүй болсон бодис, хольц болон сав баглаа боодлыг энэхүү журмын 2.3.1.2-т заасан аргачлалын дагуу байгаль орчин, эрүүл ахуй болон гамнигаас урьдчилан сэргийлэх улсын байцаагч нарыг байлцуулж зориулалтын цэгт устгана.			+	+	+	+	+	+	+
	3.5.4. Химийн хорт болон аюултай бодисын сав баглаа, боодлыг ахуйн зориулалтаар ашиглахыг хориглоно.			+	+	+	+	+	+	+
MNS 6458 : 2014 Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах. Ерөнхий шаардлага	5.1 Агуулахын барилга нь 1 давхар байх бөгөөд зоорийн давхаргүй байна.			+	+	+	+	+	+	+
	5.2 Агуулахын барилга нь газардуулга болон аянга зайлуулагчтай байна.			+	+	+	+	+	+	+
	5.3 Шал									
	5.3.1 Шал нь хотгор, гүдгэр, нүх, хэвгий хазайлтгүй тэгш байх ба хөдөлгөөнгүй, халтирхааргүй гадаргуутай, химийн бодист тэсвэртэй материалаар хийгдсэн.			+	+	+	+	+	+	+
	5.3.2 Агуулахын шал болон шал хананы холбоос нь асгарч алдагдсан бодис гадагш алдагдахаар нүх сүв, зай завсаргүй байна.			+	+	+	+	+	+	+
	5.4 Шингэн бодис хадгалах агуулахын шал нь дараах нөхцлийн аль нэгийг хангасан. Үүнд:									
	5.4.1 Нийт хадгалах шингэн бодисын эзэлхүүнээс 20 %-иар их шингэнийг багтаах эзлэхүүн бүхий цуглуулах суурьтай байна.			+	+	+	+	+	х	х
5.4.2 Их хэмжээний шингэн бүхий савнууд хадгалж байгаа тохиолдолд хамгийн том хэмжээтэй савны эзлэхүүнээс 20 %-иар их шингэнийг багтаах эзлэхүүн бүхий цуглуулах суурьтай байна.			+	+	+	+	+	х	х	
5.4.3 Шингэн бодис хадгалах агуулахын шал нь шингэн урсаж гарахаас сэргийлсэн газраас доош түвшинд байрлалтай (1-р зураг),			+	+	+	+	+	х	х	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	5.4.4 Хаалганы босго нь шингэн урсаж гарахаас сэргийлсэн налуу өндөрлөгөөтэй (2-р зураг) байна.		+	+	+	+	х х
	5.4.5 Онцгой тэсрэмтгий бодис 1000 кг-аас дээш хэмжээгээр хадгалах агуулахын суурь нь газрын гадаргаас доод тал нь 0,6 метр өндөр байна.		х	х	х	х	х х
	5.5 Хана						
	5.5.1 Агуулахын ханын материал нь “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНБД 21-01 -02” -т заасан шаардлагыг хангасан.		?	?	?	?	?
	5.5.2 Тэсрэмтгий болон шатамхай бодисын агуулахын гадна даацын хананы материал нь “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНБД 21-01 -02”-ын 4-р хүснэгтэд заасан E30 , бусад төрлийн бодисын агуулахын гадна даацын хана нь E15 -ын шаардлагыг хангасан.		?	?	?	?	?
	5.5.3 Нэг ханаар нь нийлүүлэн зэрэгцүүлж барьсан агуулахыг хооронд нь таславч ханаар тусгаарлах ба таславч хананы өндөр нь галын аюул нэгээс нөгөөд тархахаас сэргийлэх зорилгоор дээврээс 0,6 м-ээс дээш өндөр байна. (зураг 3)		х	х	х	х	х х
	5.5.4 Таславч хананы галд тэсвэршилтийн хязгаар нь “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНБД 21-01 -02”-ын 1-р хүснэгтэд заасан REI150 , бусад төрлийн бодисын агуулахын таславч хана нь REI45 -ын шаардлагыг хангасан.		х	х	х	х	х х
	5.5.5 Агуулахын тусгаарлагч дотоод хананы материал нь “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНБД 21-01 -02”-ын 4-р хүснэгтэд заасан REI120 , бусад төрлийн бодисын агуулахын хувьд REI90 заасан шаардлагыг хангасан.		?	?	?	?	?
	5.5.6 Агуулахын хана, тааз нь химийн бодисоос үүссэн тоос, уур манан тогтохооргүй гөлгөр гадаргуутай байна.		+	+	+	+	+
	5.5.7 Нэг тасалгаанд хадгалах бодисын хэмжээ 50 тн-оос, шатамхай болон исэлдүүлэгч хий бүхий бортго 150 ширхэгээс ихгүй байна.		+	+	+	+	+
	5.6 Дээвэр						
	5.6.1 Агуулахын дээвэр нь тэсрэлт явагдсан тохиолдолд хялбар шидэгдэх, галд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн.		-	-	-	-	-
	5.6.2 Агуулахын дээвэр нь хур борооны ус тогтохооргүй налуу байх ба ус зайлуулах хоолойтой байна.		-	+	+	+	+
	5.6.3 Дээвэр нь төмрөөр хийгдсэн бол зэвэрч, цоорохоос хамгаалагдсан.		+	+	+	+	+
	5.6.4 Агуулахын дотоод тааз нь химийн бодисоос үүссэн тоос, уур манан тогтохооргүй гөлгөр гадаргуутай байна.		+	+	+	+	+

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар	
				Нийцэл	Үл нийцэл			
	5.6.8 Шатамхай бодисын агуулах нь зэргэлдээх барилга байгууламжид галын аюул тархахаас сэргийлсэн галаас хамгаалах хаалттай байх ба “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНбД 21-01 -02”-т заасны дагуу хийж гүйцэтгэнэ. Галаас хамгаалах хаалтын галд тэсвэршилтийн хязгаар нь REI150 – аас багагүй байна.(зураг 4)		?	?	?	?	х	х
	5.6.9 Галаас хамгаалах хаалт нь агуулахын хаалга, аврах гарц замтай харалдаа хаалга, гарцтай байна.		х	х	х	х	х	х
	5.6.10 Галаас хамгаалах хаалтын өндөр нь дээврийн өндрөөс 1 м-ээс багагүй өндөр, хананы уртаас 1 м-ээс багагүй урт байна.		х	х	х	х	х	х
	5.6.11 Агуулахаас галаас хамгаалах хаалт хүртэлх зай нь 2 м-ээс ихгүй байна.		+	+	+	+	+	+
	5.7 Хаалга							
	5.7.1 Агуулахын хаалгыг “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНбД 21-01 -02”-т заасны дагуу хийнэ.		?	?	?	?	?	?
	5.7.2 Тэсрэмтгий болон шатамхай бодисын агуулахын хаалганы галд тэсвэршилтийн хязгаар EI160, бусад төрлийн бодисын хувьд EI30-аас багагүй байна.		?	?	?	?	?	?
	5.7.3 Агуулахын дотоод тусгаарлагч хана, таславч хана болон галаас хамгаалах хаалт нь ослын үед нэвтрэх зорилго бүхий галын хаалгатай байх ба уг хаалгыг “Барилга байгууламжийн галын аюулгүй байдал. БНбД 21-01 -02”-т заасны дагуу хийнэ.		х	х	х	х	х	х
	5.7.4 Хаалга нь ямар ч тохиолдолд дотроос нь онгойлгох боломжтой байх ба цоожтой, зөвхөн зөвшөөрөлтэй хүн нэвтрэх нөхцлийг бүрдүүлсэн.		х	х	х	х	х	х
	5.8 Хашаа							
	5.8.1 Агуулах нь 1,8 м-ээс багагүй өндөртэй хамгаалалтын хашаатай байна.		+	+	+	+	+	+
	5.8.2 Хашаа нь цоожтой, шөнийн цагаар гэрэлтүүлэх гэрэлтүүлэгтэй байна.		+	+	+	+	+	+
	5.8.3 “А” зэрэглэлийн химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах агуулах хяналтын камертай байна.		+	+	+	+	+	+
	5.9 Аврах зам, гарц							
	5.9.1 Агуулахын барилга нь байгалийн аюулт үзэгдэл, гэнэтийн ослын үед ашиглах аврах зам, гарцтай байна.		+	+	+	+	х	х
	5.9.2 Аврах гарцын хаалга нь гадна талдаа цоожгүй, дотор талаасаа түгжигддэг, ямарч тохиолдолд дотроосоо онгойлгох боломжтой байна.		?	х	х	х	х	х

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар	
				Нийцэл	Үл нийцэл			
	5.9.3 Аврах гарц нь барилгаас шууд аюулгүй орчинд гарах байдлаар хийгдсэн, хаалга нь гадагшаа чиглэлд онгойдог байна.		?	x	x	x	x	x
	5.9.4 Аврах зам, гарцын тоо нь агуулахын хэмжээнээс хамаарах бөгөөд 35 м тутамд ослын гарцыг гаргана.							
	5.9.5 Аврах гарцны хаалганы өргөн нь 1,2 м, өндөр нь 1,9 м-ээс багагүй байна.		x	x	x	x	x	x
	5.9.6 Агуулахын барилгын гадна талд цугларах аюулгүйн цэгийг тогтоон, түүнийг тэмдэгжүүлсэн.		+	+	+	+	+	+
	5.10 Цахилгааны тоног төхөөрөмж							
	5.10.1 Цахилгааны ерөнхий самбар болон газардуулгыг мэргэжлийн байгууллагаар зураг төслийн дагуу хийлгэж, дүгнэлт гаргуулсан.		+	+	+	+	+	+
	5.10.2 Цахилгааны ерөнхий самбарыг галын болон тэсэрч дэлбэрэх аюулд өртөхөөргүй, шууд ба шууд бус байдлаар хүнд аюул учруулахгүй байхаар зураг төслийн дагуу галд тэсвэртэй материалаар баригдсан өрөөнд байрлуулна.		+	+	+	+	+	+
	5.10.3 Цахилгааны тоног төхөөрөмж болон хамгаалах хэрэгслүүд нь хүчдэл болон гадны хүчин зүйлд тэсвэртэй, засвар үйлчилгээ хийхэд эд ангиуд нь хүнд ямарваа нэг аюул учруулахгүй байдлаар хийгдсэн.		+	+	+	+	+	+
	5.10.4 Агуулахын гэрэлтүүлгийг тээврийн хэрэгслийн явах түвшинээс дээш байрлуулах ба агуулахад хураалттай хадгалагдаж буй бараа бүтээгдэхүүний түвшинээс 0,5 метрээс багагүй өндөрт байрлуулна.		+	+	+	+	+	+
	5.10.5 Ажлын байранд ослын улмаас цахилгаан гэрэлтүүлэг ажиллахаа больсон тохиолдолд ажиллуулах ослын үеийн гэрэлтүүлгийг нэмэлтээр суурилуулна.		+	+	+	+	+	+
	5.10.6 Цахилгааны гэрэлтүүлэг нь хамгаалалтын бүрхүүлтэй байх бөгөөд цахилгааны монтажны утас нь далд суурилагдсан эсвэл ил байрлах тохиолдолд механик гэмтлээс хамгаалсан хамгаалалттай байна.		+	+	+	+	+	+
	5.11 Агааржуулалт							
	5.11.1 Агуулах нь байгалийн, механик болон автомат агааржуулалтын системийн аль нэгийг суурилуулсан.		+	+	+	+	+	+
	5.11.2 Дэгдэмхий бодис болон хийн төлөвт орших бодис хадгалах битүү агуулах нь зайлиггүй механик эсвэл автомат агааржуулалтын системийг суурилуулна.		+	+	+	+	+	+
	5.11.3 Тухайн бодисын хор аюулын лавлах мэдээлэлд заасан хадгалах нөхцлийг хангасан орчныг агуулахад бүрдүүлсэн.		+	+	+	+	+	+

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	7.1 Эмнэлгийн анхан шатны тусламж						
	7.1.1 50 тн-оос доош бараа бүтээгдэхүүн хадгалдаг агуулах нь дотроо эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх хайрцагтай байх ба түүнийг ашиглахад хялбар байрлалд байршуулна.		+	+	+	+	+
	7.1.2 50 тн-оос дээш бараа бүтээгдэхүүн хадгалдаг агуулах нь дараах шаардлагыг хангасан. Үүнд:		+	+	+	+	+
	7.1.2.1 Агуулахын гадна талд байрлах эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх өрөөтэй байна.		+	+	+	+	+
	7.1.2.2 Эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх өрөө нь шаардлагатай эм бэлдмэл, багаж хэрэгслэлээр хангагдсан . Нүд угаах болон ослын шүршүүртэй байна		+	+	+	+	+
	7.2 Ослын дохиолол						
	7.2.1 Агуулах нь ослын үед ашиглах гар болон автомат ажиллагаатай дуут дохиололтой байна.		+	+	+	+	+
	7.2.2 Агуулахад онцгой хорттой, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх хий ялгаруулдаг химийн хорт болон аюултай бодис хадгалж байгаа тохиолдолд зайлиггүй хийн алдагдал илрүүлэгч автомат төхөөрөмжийг суурилуулна.		x	x	x	x	x
	7.2.3 Дуут дохиолол нь тус байгууламжинд ажиллаж буй бүх ажиллагсад сонсогдохуйц чанга, орчны дуу чимээ, тээврийн хэрэгслийн дуут дохионоос ялгагдахаар байна.		x	x	x	x	x
	7.3 Гал унтраах төхөөрөмж, хэрэгсэл болон дохиолол						
	7.3.1 Агуулахын барилга нь галын дохиоллын системтэй байна.		+	+	+	+	+
	7.3.2 Галын дохиоллын системийн удирдлагын самбарыг 24 цагийн турш үүрэг гүйцэтгэх харуул хамгаалалтын өрөөнд байрлуулна.		+	+	+	+	+
	7.3.3 Гал унтраах автомат төхөөрөмж, галын дохиоллын системийг эрх бүхий байгууллагаар гүйцэтгүүлнэ .		+	+	+	+	+
	7.3.4 Агуулахад хадгалагдаж буй бодисын хор аюулын лавлах мэдээлэлд заасан гал унтраах хэрэгслийг “Гал түймрээс хамгаалах. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, барилга байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлиггүй байх шаардлага MNS 5566:2005 ”-т заасны дагуу байрлуулна.		+	+	+	+	+
	7.3.5 Тэсрэмтгий болон шатамхай бодисын агуулахаас 10 м, бусад бодисын агуулахаас 6 метрийн зайд тамхи татах, ил гал гаргаж болохгүй .		+	+	+	+	+
	7.4 Үерийн хамгаалалт, түймрээс хамгаалах зурвас						
	7.4.1 Агуулах нь үерийн усанд автахааргүй газар байрлана.		+	+	+	+	+

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	7.4.2 Үерийн хамгаалалтын далан, сувагтай байна.		+	+	+	+	+
	7.4.3 Ой, хээрийн түймрээс хамгаалах зурвастай байна.		+	+	+	+	+
	7.5 Химийн бодис асгарах алдагдах үед ашиглах хэрэгсэл						
	7.5.1 Агуулах нь тухайн бодисын хор аюулын лавлах мэдээлэлд заасан шингээгч материалаар (зориулалтын шингээгч, хуурай элс, тогтворжуулагч, үртэс гэх мэт) хангагдсан. Химийн бодис асгарах, алдагдах үед ашиглах нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл, хоосон сав, бортотог, бортотог онгойлгогч, наалддаг шошго, металл юүлүүр, хүрз, хогийн шүүр, хориглох тэмдэг болон тууз зэрэг багаж хэрэгслээр хангагдсан.		+	+	+	+	+
	7.5.2 Асгарсан химийн бодисыг 7.5.1-д заасан шингээгч ашиглан зориулалтын саванд цуглуулж, аюултай хог хаягдал устгах журмын дагуу устгана.		+	+	+	+	+
	7.5.3 Алдагдсан химийн бодисыг борооны ус дамжуулах хоолой, бохир ус зайлуулах системд орохоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авсан.		x	x	x	x	x
	7.6 Тэмдэг, тэмдэглэгээ						
	7.6.1 Аюулгүй ажиллагааны тэмдэг, тэмдэглэгээ болон шаардлагатай утасны жагсаалтыг нүдэнд ил харагдахуйцаар байрлуулсан.		+	+	+	+	+
	7.6.2 Химийн хорт болон аюултай бодисын агуулахад “Химийн хорт болон аюултай бодисын шошго, анхааруулах тэмдэг. MNS 5029:2011”-д заасан анхааруулах тэмдэг, дохио уг, аюулын тэмдэглэгээг мөрдөнө.		+	+	+	+	+
	7.6.3 1-р хавсралтад заасан хориглох тэмдгийг нүдэнд ил харагдахуйцаар байрлуулна.		+	+	+	+	+
	7.6.4 2-р хавсралтад заасан нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл хэрэглэх шаардлагатай газарт тэмдэглэгээг байрлуулна.		+	+	+	+	+
	7.6.5 3-р хавсралтад заасан аврах зам, гарц, цугларах цэг болон анхны тусламжийн хайрцаг, хэрэгслэлийн байршил, чиглэлийн заасан тэмдэглэгээг нүдэнд ил харагдахуйцаар байрлуулна.		+	+	+	+	+

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар		
				Нийцэл	Үл нийцэл				
	7.7 Нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл 7.7.1 Агуулахын ажилтан дараах нэг бүрийн хамгаалах хэрэгслээр хангагдсан. Үүнд: - хамгаалалтын гутал; - химийн бодист тэсвэртэй хамгаалалтын хувцас; - хамгаалалтын малгай; - хамгаалалтын нүдний шил; - химийн бодист тэсвэртэй бээлий; - нүүрний баг; - амьсгал хамгаалах баг.			+	+	+	+	+	+
	6 Задгай агуулах 6.1 Химийн бодисын хор аюулын лавлах мэдээлэлд заасан хадгалах нөхцлийг үндэслэн дараах төрлийн бодисыг задгай агуулахад хадгалж болно. Үүнд:			x	x	x	x	x	x
	6.1.1 цаг агаарын нөлөөнд өртдөггүй бодис материал;			x	x	x	x	x	x
	6.1.2 шатамхай шингэн;			x	x	x	x	x	x
	6.1.3 бортотой хий;			x	x	x	x	x	x
	6.1.4 химийн бодис хадгалах зориулалтын болон эрдсийн хөвөн, шилэн хөвөн зэрэг галд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн халалтаас хамгаалах давхарга бүхий хөдөлгөөнгүй суурилагдсан металл чингэлэгтэй бодис.			x	x	x	x	x	x
	6.2 Задгай агуулах нь дараах шаардлагыг хангасан. Үүнд:			x	x	x	x	x	x
	6.2.1 Асгарч алдагдсан бодисыг тархахаас хамгаалсан цуглуулах талбай болон шингэн хуримтлуулах худаг бүхий суурьтай байна.			x	x	x	x	x	x
	6.2.2 Суурь нь ус нэвчдэггүй материалаар хийгдсэн байх ба асфальт байж болохгүй.			x	x	x	x	x	x
	6.2.3 Харуул хамгаалалт бүхий хашаатай байх ба шөнийн цагаар ашиглах гэрэлтүүлэгтэй байна.			x	x	x	x	x	x
	6.2.4 Савалгаагүй хуурай, нунтаг бодис материал хадгалах задгай агуулах нь салхинаас хамгаалах ханатай байх ба ханын өндөр нь 2 м-ээс намгүй, хамгийн багадаа 2 талыг халхалсан.			x	x	x	x	x	x
	6.2.5 Бортотой хийг задгай агуулахад хадгалахад дараах шаардлагыг хангасан. Үүнд:			x	x	x	x	x	x
	6.2.5.1 цаг агаарын нөлөөлөл болон нарны гэрэл шууд тусахаас хамгаалсан хамгаалалт, дээвэртэй байна.			x	x	x	x	x	x

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	6.2.5.2 бортогыг унахаас хамгаалсан бэхлэгээтэй байх ба босоогоор байрлуулж хадгална.		х	х	х	х	х
	6.2.6 Шатамхай шингэнийг задгай агуулахад ил задгай хадгалж болохгүй. Зөвхөн металл шүүгээ эсвэл шатамхай шингэн хадгалах зориулалтын саванд хадгална.		х	х	х	х	х
	6.2.7 Зэргэлдээх барилга байгууламж болон тээврийн хэрэгслийн замаас шатамхай бодис хадгалах задгай агуулахыг 10 м-ээс бага зайд, бусад бодисын задгай агуулахыг 6 м-ээс бага зайд байрлуулж болохгүй.		х	х	х	х	х
Тайлбар. “?”–тохирлыг хянах боломжгүй байв, “+” нийцнэ, “-” үл нийцнэ, “х”-хамааралгүй							
F.14.	Засгийн газрын 2019 оны 313 дугаар тогтоолын хавсралт, “Тэсэлгээний аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм” 711. Тэсрэх материал хадгалах зориулалтаар газрын дээр нэг талбайд цогцоор байгуулсан агуулах, чингэлэг, болон туслах зориулалтын барилга байгууламжууд (бүхэлд нь тэсрэх материалын агуулах, агуулах-үйлдвэрийн цогцолбор гэх), ил уурхай дахь тэсрэх материал түгээх агуулах зэрэг нь тэсрэх материал хадгалах, үйлдвэрлэх, бэлтгэх бусад байрыг “Тэсрэх материалын агуулах, түүний зураг төсөл агуулахын аюулгүйн бүс тогтоолгох, ашиглахад тавигдах шаардлага”-ын дагуу батлагдсан төслөөр байгуулж, тоноглон, энэхүү дүрмийн шаардлагын дагуу ашиглана. Харин ил уурхайн тэсрэх материал түгээх цэг нь паспорттай, төсөлгүй байж болно.	Тэсэлгээний ажил гүйцэтгэдэггүй		-	-	-	Үр дүнгийн үзүүлэлтэд үл хамаарна
Нийт оноо				51	0	51	

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁶	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				100.0	0.0	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 6.2.

Хүснэгт 6.2. Химийн хорт бодис, хог хаягдлыг бууруулах арга хэмжээний үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
-	Химийн хорт болон аюултай бодисыг экспортлох ашиглах тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй хугацааг сунгуулах

Долоо. ТЕХНОЛОГИ, ХӨДӨЛМӨР ХАМГААЛАЛ, АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГАА

Дэд

зорилт:

Төслийн үйл ажиллагааны үед хөдөлмөр хамгааллын менежментийг сайжруулах зорилгоор холбогдох хууль тогтоомж, тогтоол, журмын хүрээнд хүлээсэн үүргийг нь таниулах, үнэлгээ дүгнэлт өгөхөд аудитын ажлын зорилго оршино.

Аудитын үр дүн

Хүснэгт 7.1. Технологи, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагаанд хийгдсэн аудитын шинжилгээ

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁷	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
G.1.	Гамшигаас хамгаалах тухай хуулийн 27.1.1. дүгээр зүйл “аж ахуйн нэгж байгууллага гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө баталж хэрэгжүүлэх”	Осол аюул, эрсдлээс хамгаалах төлөвлөгөөг 2023 хянуулж батлуулсан. [41]		3	-	3	
G.2.	Галын аюулгүй байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 2 дугаар хэсэг “Гал түймрийн аюултай болон тэсэрч дэлбэрэх бодис, материал үйлдвэрлэх, хадгалах /газрын тосны бүтээгдэхүүний агуулах, шатахуун болон шатах хий түгээх станц зэрэг/, ашиглах, тээвэрлэх зөвшөөрлийг олгох эрх бүхий төрийн захиргааны байгууллага нь онцгой байдлын асуудал эрхэлсэн	Туршилтын үйлдвэр, ажилчдын байр зэрэг объектуудад авсан Ажлын байрны галын аюулгүй байдлын 0004487 дугаарт дүгнэлтийг 2022 оны 11 сард авсан. [8]		3	-	3	

⁷ Хяналтын эрэмбэд 1-10 хүртэл оноог оноох ба цар хүрээ багатай арга хэмжээнүүдэд 5 хүртэл оноонуудыг онооно. Арга хэмжээнүүдийн биелэлтийн хувиар нийцэл, үл нийцлийн оноог өгөх ба нэгж тутамд 20%-ийн биелэлт оноогдоно.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Тохирол/Нийцэл	Үл тохирол/Үл нийцэл	Оноо		Х/э ⁷	Тайлбар
				Нийцэл	Үл нийцэл		
	байгууллагын галын аюулгүй байдлын дүгнэлтийг үндэслэнэ”						
G.3.	Галын аюулгүй байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр бүлгийн 3 дугаар хэсэг “Барилга байгууламж, тээврийн хэрэгсэл гал түймэр унтраах анхан шатны багаж, хэрэгслээр хангагдсан”	Туршилтын үйлдвэр, ажилчдын тосгоны цэгүүд болон шатахууны агуулахын орчимд шаардлагатай гал унтраах иж бүрдлийг байршуулж ажиллаж байна. Галын иж бүрдлийн бүрэн байдал MNS 5566 : 2020 Аж ахуйн нэгж, байгууллага, барилга байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх зарим шаардлага, нормыг хангана		3	-	3	
G.4.	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн хууль 27.3.4, Хөдөлмөрийн сайдын Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн сургалт явуулах, шалгалт авах тухай А/33-р тушаал, Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт явуулах үндсэн дүрэм MNS 4969:2000 стандарт	ХАБ-ын сургалтыг явуулж, ажлын тайланг хөтөлж ажилласан. [31]		5	-	5	Аудитын хязгаарлалтад хамаарна
G.5.	ХАБЭА-н хууль, 15 дугаар зүйл. “Ажилтныг ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгслээр хангах”	Хамгаалах хувцас хэрэглэлийг нормын дагуу олгосон. [42]		5	-	5	Аудитын хязгаарлалтад хамаарна
Нийт оноо				19	0	19	
Гүйцэтгэлийн үр дүн /%/				100.0	0.0	100.0	

Аудитын зөвлөмж

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг аудит хийлгэгч байгууллагад зөвлөж байна. Хүснэгт 7.2.

Хүснэгт 7.2. Технологи, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны үл нийцлийг залруулах арга хэмжээ

Үл нийцлийн дугаар	Залруулах арга хэмжээ
-	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын бүх хууль тогтоомж, дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах

БО-НЫ АУДИТЫН ҮР ДҮНГИЙН НЭГТГЭЛ, ГҮЙЦЭТГЭЛ

Байгаль орчны аудитын бүрэлдэхүүн тус бүрээр гаргасан үр дүнгийн хувийг нэгтгэсэн дүнг доорхи хүснэгтэд үзүүлэв:

Хүснэгт 8.1. Аудитын үр дүнгийн нэгтгэл

Нэгдсэн дүн	Гүйцэтгэл		
	Нийцэл	Үл нийцэл	Хяналтын эрэмбэ
ХУУЛИЙН ЕРӨНХИЙ НИЙЦЭЛ			
Нийт	88	1	89
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	98.9	1.1	100.0
УСНЫ НӨӨЦ, ЧАНАР, БОХИРДОЛ			
Нийт	74	0	74
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	100.0	0.0	100.0
ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ БА ТЕХНИКИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ			
Нийт	33	1	34
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	97.1	2.9	100.0
УРГАМЛАН НӨМРӨГ БА БИОЛОГИЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ			
Нийт	13	0	13
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	100.0	0.0	100.0
АГААРЫН ЧАНАР, ФИЗИК НӨЛӨӨЛӨЛ			
Нийт	7	2	9
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	77.8	22.2	100.0
ХИМИЙН ХОРТ БОДИС, ХОГ ХАЯГДАЛ			
Нийт	51	0	51
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	100.0	0.0	100.0
ТЕХНОЛОГИ, ХӨДӨЛМӨР ХАМГААЛАЛ, АЮУЛГҮЙ АЖИЛЛАГАА			
Нийт	19	0	19
Гүйцэтгэлийн үр дүн %/	100.0	0.0	100.0
БҮГД ДҮН	285	4	289
ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ҮР ДҮН НИЙТ %/	98.6	1.4	100.0

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

“Бадрах энерги” ХХК-ийн Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших MV-018914, MV-018915, MV-018916 ТЗ-ийн дугаарт ураны ордыг олборлох уурхайн төслийн Байгаль орчны төлөвлөгөөт аудитын ажлын үр дүнг үндэслэн дараахи нэгдсэн дүгнэлтийг өгч байна. Үүнд:

1. Байгаль орчны аудитын нэгтгэл, нийцэл, гүйцэтгэлийн үр дүнгийн хэрэгжилтийг үзэхэд хяналтын шалгуур үзүүлэлтийн нийцэл 98.0%, үл нийцэл 1.4%-тай байна.
2. Тус тайланд тусгасан гүйцэтгэлийн үр дүн, дүгнэлт, зөвлөмж, байгаль орчны аудитаар илэрсэн үл тохирлыг арилгах төлөвлөгөө, хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарийг бүрэн хэрэгжүүлж ажиллах нөхцөлтэйгээр уг төслийг “Цаашид хэвийн үргэлжлүүлэх боломжтой” гэж дүгнэв.

АУДИТЫН ДҮГНЭЛТИЙГ ТАРААХ

Байгаль орчны аудитын үр дүн **тайлан**, **дүгнэлт**, **зөвлөмжийн** хүрээнд өгөгдсөн үл нийцлийг залруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнөөс бүрдэнэ. Эдгээр баримт бичгүүдийг “Бадрах энерги” ХХК /аудит хийлгэгч байгууллагад/-д хүргүүлнэ. Байгаль орчны **аудитын дүгнэлтийг** хяналт, шалгалтын байгууллагуудын тавьсан шаардлагын хүрээнд тус байгууллагуудад **танилцуулж болно**. **Байгаль орчны аудитын тайлан** нь аудит хийлгэгч **байгууллагын өмч** ба бусад аливаа хөндлөнгийн байгууллагад **түгээн дэлгэрүүлэхгүй байх эрхтэй** байхаас гадна өөрийн байгууллагад **архивлан хадгалах** үүргийг хүлээнэ.

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ АУДИТЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ХУВААРЬ

Аудит хийлгэгч байгууллага нь **зөвхөн** байгаль орчны аудитын тайланд өгөгдсөн дүгнэлт, зөвлөмжийн хүрээнд төлөвлөгдсөн “Үл нийцлийг залруулах зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх хуваарь”-ийг хэрэгжүүлсэн ажлын **биелэлтийн тайланг** Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 10¹ дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу Дорноговь аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газарт (мөн шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд БОАЖЯ-нд ТЖБОМТ-ний биелэлтийн тайлангийн хамт) 2024, 2025 оны 11 дүгээр сарын 1-ны дотор хүргүүлэх үүрэгтэй.

АУДИТААР ИЛЭРСЭН ҮЛ НИЙЦЛИЙГ ЗАЛРУУЛАХ ЗӨВЛӨМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ХУВААРЬ

Аудитын зөвлөмжийн хүрээнд өгөгдсөн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх хугацааны хуваарийг төлөвлөн хүснэгтээр үзүүлэв.

Хүснэгт 3.1. Аудитаар илэрсэн үл тохирлыг бууруулах төлөвлөгөө

Орчны бүрэлдэхүүн, байгаль орчны нөлөөлөл	Авах шаардлагатай арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа
Хуулийн ерөнхий нийцэл	Зөөвч Овоо кемп, Дулаан Уул кемп болон өрмийн кемпийн зориулалтаар ашиглагдаж буй 13.0 орчим га газар, шаврын сангийн газрыг бүрэн хэмжээгээр газар ашиглах зөвшөөрөлд хамруулах	Жил бүр
Хөрсөн бүрхэвч ба нөхөн сэргээлт	Ажилчдын хотхоны хэсгийн ногоон байгууламжийн тохижилтыг хотхоны эдэлбэр газрын 10%-д хүргэх	Үйл ажиллагааны төлөвлөлттэй уялдуулан
Агаарын чанар, физик нөлөөлөл	Байгууллагын нэр дээр бүртгэлтэй өөрөө явагч хэрэгслийн агаарын бохирдлын төлбөрийн баримтыг архивлах	Үйл ажиллагааны төлөвлөлттэй уялдуулан
	Агаарын чанарын хяналт шинжилгээг хөтөлбөрт заасны дагуу жилд 1-2 удаа хийж гүйцэтгэх	Жил бүр
Химийн бодисын ашиглалт	Химийн хорт болон аюултай бодисыг экспортлох ашиглах тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй хугацааг сунгуулах	2023 оны 4-р улиралд
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын бүх хууль тогтоомж, дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах	Байнга мөрдөх

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

Ураны ордыг олборлох туршилтын үйлдвэрийн төслийн байгаль орчны аудитыг гүйцэтгэхдээ дор дурьдсан тайлан, холбогдох зөвшөөрөл, дүгнэлт, эрхийн актууд, гэрээ, хэлцлүүд, холбогдох баримт, материалыг ашигласан бөгөөд эдгээр нь бичиг баримтууд нь аудитын нотолгоо болж байгаль орчны аудит хийсэн хуулийн этгээдэд архивлан хадгалсан болно. Үүнд:

1. Ашигт малтмал ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл, Дугаар MV-018914, MV-018915, MV-018916
2. Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших Зөөвч Овоо орд (баяжуулах, боловсруулах үйлдвэр)-ын ашиглалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, 2022 он
3. Зөөвч Овоо ордын талбайд ураныг газар доор уусган олборлох, боловсруулах үйлдвэрлэлийн туршилт төслийн байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээний нэмэлт тодотголын тайлан, Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, 2021 он
4. Газар ашиглах эрхийн гэрчилгээ, 2022 он
5. Газрын төлбөрийн баримт
6. Газрын төлбөрийн тооцоо нийлсэн акт
7. Газрын төлөв байдал чанарын улсын хянан баталгааны тайлан, 2021 он
8. Ажлын байрны галын аюулгүй байдлын дүгнэлт, 2022 он
9. Өрөмдмөл худгийн паспорт, 2007-2018 он,
10. Дотоод хяналт шалгалтын ажлын төлөвлөгөө, 2022 он
11. Нөөц хүлээн авч бүртгэх тухай, Ашигт малтмалын газрын даргын тушаал,
12. Нөхөн сэргээлтийн баталгаа төлбөрийн баримт
13. Байгаль орчныг хамгаалах, уурхай ашиглах үйлдвэр байгуулахтай холбогдсон дэд бүтцийг хөгжүүлэх ажлын байр нэмэгдүүлэх гэрээ, 2022 он
14. “Бадрах энерги” ХХК-ийн Улаанбадрах сум, Зөөвч Овоо талбай 2022 онд хэрэгжүүлэх Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
15. “Бадрах энерги” ХХК-ийн Улаанбадрах сум, Зөөвч Овоо талбай 2023 онд хэрэгжүүлэх Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
16. “Бадрах энерги” ХХК-ийн Улаанбадрах сум, Зөөвч Овоо талбай, 2022 онд хэрэгжүүлсэн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан, 2022он

17. Дорноговь аймгийн Улаанбадрах сумын нутагт орших Дулаан Уул, Зөөвч Овоогийн ураны ордуудыг газар доор уусган олборлох аргаар ашиглах, боловсруулах үйлдвэрийн Техник-эдийн засгийн үндэслэл, 2014 он
18. Улсын бүртгэлийн гэрчилгээ
19. Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газар, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулийн лавлагаа
20. Ус ашиглах гэрээ, 2021, 2022 он
21. Ус ашиглуулах дүгнэлт, 2021, 2022 он
22. Усны тоолуурын баталгаажуулалтын гэрчилгээ, 2022 он
23. Усны төлбөрийн баримт 2021, 2022 он
24. Усны шинжилгээний дүн, 2021-2022 он
25. Хаягдал усны дүгнэлт, 2021, 2023 он
26. Хаягдал усны төлбөрийн баримт, 2021 он
27. Хог хаягдлын гэрээ, 2022 он
28. Ашиглалтын талбайн хилийг тогтоож шав тэмдэг суулгасан ажлын тайлан, MV-018914, MV-018915, MV-018916, 2018 он
29. Хөрсний шинжилгээний хуудас, 2019-2021 он
30. Дотоод хяналт, шалгалтын тайлан
31. ХАБ-ын тайлан
32. Химийн бодисыг экспортлох, ашиглах тусгай зөвшөөрөл, 2021
33. Химийн бодисын агуулахын дүгнэлт, МХГ, 2018 он
34. Бадрах энерги ХХК-ий хэрэгжүүлж буй ураны төслийн байгаль орчны аудитын тайлан, Эконэйшнл ХХК, 2020 он
35. Газар ашиглах гэрээ байгуулах тухай албан хүсэлт, 2023 он
36. Улсын төсвөөс хайгуулын ажилд гаргасан зардлыг нөхөн төлөх тухай гэрээ, 2021 он
37. “Бадрах энерги” ХХК-ий туршилтын түр зориулалтын ураны уурхай, уулын болон баяжуулах үйлдвэрийг ашиглалтанд хүлээн авах улсын комиссын акт, 2019 он
38. Хаягдал бохир ус хаях цэг тогтоох тухай дүгнэлт, 2021
39. Хог хаягдлын хураамж төлсөн баримт
40. Ажилласан тос нийлүүлэх гэрээ
41. Аюулын үед хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө
42. Хамгаалах хувцас хэрэглэл олгосон бүртгэлийн мэдээлэл